

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českého jazyka a teorie komunikace

Bakalářská práce

Dana Halušková

Čeština slovenských mluvčích

Czech of Slovak Speakers

Praha, 2016

prof. PhDr. Karel Šebesta

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou/diplomovou/rigorózní/dizertační práci vypracoval/a samostatně, že jsem řádně citoval/a všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 15. 8. 2016

.....

Dana Halušková

Abstrakt

Bakalářská práce Čeština slovenských mluvčích na základě poznatků o jazykovém transferu, semikomunikaci, typologii jazykových chyb a komunikačních strategií, popsaných v první části, analyzuje mluvené jazykové projevy dvou slovenských mluvčích v českém jazyce.

Druhá část se v návaznosti na teoretické vymezení problému věnuje samotnému výzkumu. Popisuje a podle jazykových rovin dělí jak chyby v projevech skutečně nalezené, tak pouze zmiňované mluvčími. V souvislosti s tím se dotýká i tematiky užívaných komunikačních a kompenzačních strategií.

V závěru pak nalzáme nejproblematictější jazykové jevy, porovnááme chyby i komunikační strategie obou mluvčích, zjišťujeme jejich souvislosti a naznačujeme další využití těchto poznatků.

Klíčová slova

český jazyk, slovenský jazyk, slovenský mluvčí, semikomunikace, pozitivní mezijazykový transfer, negativní mezijazykový transfer, komunikační a kompenzační strategie, spisovný jazyk, blízké příbuzné jazyky, obecná čeština, analýza, chyba, mluvený projev

Abstract

The bachelor's thesis Czech of Slovak Speakers analyzes the spoken language speeches by two Slovak speakers in the Czech language on the basis of language transfer, semicommunication and linguistic typology of errors described in the first part. The second part is in relation to the theoretical definition of the problem devoted to the research. It describes and according to the language levels divides errors as actually found in the speeches and imagined, which are described by speakers themselves. The conclusion find out the ratio between the errors caused by interference and by other influences. We explain possible causes of this situation and we are suggesting a solution there.

Key words

Czech language, Slovak language, Slovak speaker, semicommunication, positive language transfer, negative language transfer, negative language interference, communication and compensation strategy, the standard language, closely related languages, general Czech, analysis, error, speech

Obsah

Úvod.....	7
1. Teoretická východiska.....	8
1. 1. Česko-slovenské jazykové kontakty.....	8
1. 2. Mezijazyková semikomunikace.....	9
1. 3. Blízce příbuzné jazyky – osvojování a učení.....	10
1.3.1. Komunikační a kompenzační strategie.....	11
1.3.2. Mezijazyk (interlanguage).....	12
1.3.3. Českoslovenština.....	13
1.3.4. Ztráta prvního jazyka.....	14
1.3.5. Pozitivní a negativní mezijazykový transfer.....	14
1.3.6. Jazykový transfer u blízce příbuzných jazyků.....	15
1. 4. Jazykové chyby.....	15
1.4.1 Chyby při osvojování či učení druhého jazyka.....	15
1.4.2. Jazykové chyby u blízce příbuzných jazyků.....	16
1.4.3. Příčiny vzniku jazykové chyby.....	17
1.4.4. Stratifikace českého národního jazyka a její vliv na jazykové chyby slovenských mluvčích.	17
1. 5. Kontrastivní analýza.....	18
1.6. Chybová analýza.....	20
1.6.1. Chybová analýza.....	20
2. Cíle a postupy práce.....	21
2.1. Postup analýzy chyb a komunikačních strategií.....	21
2.2. Charakteristika prvního mluvčího.....	22
2.3. Rozhovor s mluvčím č. 1 o jeho užívání českého jazyka – mluvená forma.....	22
2.4. Psaný projev – odpovědi na otázky z rozhovoru.....	24
2.5. Mluvený projev z oblasti oficiální komunikace.....	25

2.6. Mluvený projev z oblasti neoficiální komunikace.....	26
2.7. Charakteristika druhého mluvčího.....	27
2.8. Rozhovor s mluvčím č. 1 o jeho užívání českého jazyka – mluvená forma.....	27
2.9. Psaný projev – odpovědi na otázky z rozhovoru.....	30
2.10. Mluvený projev z oblasti oficiální komunikace.....	31
2.11. Mluvený projev z oblasti neoficiální komunikace.....	32
3. Analýza chyb mluvčího č. 1 – mluvený projev.....	33
3. 1. Rovina fonetická.....	33
3. 2. Rovina morfologická.....	34
3. 3. Rovina syntaktická.....	36
3. 4. Rovina lexikologická.....	36
3. 5. Ostatní chyby.....	36
4. Komunikační strategie	37
5. Analýza chyb mluvčího č. 1 – psaný projev.....	37
6. Analýza chyb mluvčího č. 2. – mluvený projev.....	38
6. 1. Rovina fonetická.....	38
6. 2. Rovina morfologická.....	40
6. 3. Rovina syntaktická.....	41
6. 4. Rovina lexikologická.....	41
6. 5. Ostatní chyby.....	42
7. Analýza chyb mluvčího č. 2. – psaný projev.....	42
8. Komunikační strategie	43
9. Srovnání mluvčích.....	43
9. 1. Přízvuk.....	43
9. 2. Taxonomie chyb založená na jejich lingvistických kategoriích.....	44
9. 3. Chyby podle komunikační situace.....	44
9. 4. Chyby podle jejich dopadu na komunikaci.....	44
9. 5. Slovenština versus hovorová čeština.....	44
9. 6. Problém hyperkorektnosti.....	45
Závěr.....	46
SEZNAM ODBORNÉ LITERATURY.....	48

Úvod

Tato bakalářská práce se zaměřuje na užívání českého jazyka slovenskými mluvčími. Konkrétně zkoumá mluvené i psané projevy dvou Slováků z oblasti oficiální i neoficiální komunikace a na základě jejich chybové analýzy a aplikace teorie komunikačních strategií stanovuje, které jevy jsou pro ně nejproblematictější a jaké komunikační strategie při komunikaci v českém jazyce volí.

Dané téma je vzhledem k jazykovému chování slovenských rodilých mluvčích v českém prostředí zajímavé z několika hledisek. Slováků žije v České republice mnoho, ale jen část z nich používá jako dorozumívací jazyk češtinu. U některých pak záleží na dané komunikační situaci. Navíc jde o problematiku, které se zatím věnovalo velmi málo pozornosti.

Důležitý zdroj informací v našem případě představují nejen samotná jazyková data, ale také vlastní názory mluvčích. Kromě chybové analýzy mluvených projevů jsou tedy součástí práce i interview s oběma mluvčími o jejich užívání českého jazyka.

Vzhledem k blízké příbuznosti obou jazyků se práce věnuje semikomunikaci, ale také kladnému a i zápornému jazykovému přenosu (interferenci). S ohledem na očekávané obtíže s rozlišováním spisovné a obecné češtiny se práce částečně dotýká i této problematiky.

V teoretické části jsou popsány základní termíny, např. semikomunikace, bilingvismus, mezijazyk (interlanguage), interference, komunikační strategie atd. Zmiňovány jsou zde také vztahy češtiny a slovenštiny nebo různá dělení jazykových chyb.

Praktickou část uvozují krátké jazykové životopisy obou mluvčích, na které navazují rozhovory o jejich vztahu k češtině a samotné přepisy jejich mluvených projevů, následované psanými texty (celkově asi 10 normostran textu). Vyznačené chyby jsou pak dále řazeny k jednotlivým jazykovým rovinám, tedy k fonetické, morfologické, syntaktické a lexikologické, poté analyzovány a komentovány. Poté následuje stručné popsání nejčastějších komunikačních strategií a celkové srovnání mluvčích.

Rozebrat jsem se rozhodla i chyby, které jsem v projevech mluvčích zaznamenala během rozhovoru s nimi a také problémové jevy, o nichž se mluvčí sami zmiňují, protože vědí, že jim činí potíže. S chybami a odchylkami z obou zdrojů pracuji stejným způsobem a dále je dle tohoto kritéria v práci nerozlišuji.

1. Teoretická východiska

1.1. Česko-slovenské jazykové kontakty

Čeština a slovenština představují ojedinělý případ blízce příbuzných jazyků, které jsou od svého vzniku v dlouhodobém a permanentním kontaktu (Budovičová, 1974, s. 1).

V období existence společného československého státu se tyto kontakty ještě prohloubily. Jazykovou situaci mezi lety 1918–1989 charakterizovala dvojjazykovost neboli bilingvismus (Nábělková, 2008, s. 15). Nutné je však rozlišovat dvě jeho varianty – bilingvismus aktivní/produkční a pasivní/percepční (Nábělková, 2008, s. 90). V prvním případě jedinec bez problému směřuje dva různé jazykové kódy, oběma cizími jazyky tedy hovoří a rozumí jim. U pasivního bilingvismu pak druhému jazyku sice rozumí, ale nedokáže ho aktivně používat. K této skupině uživatelů se řadila většina obyvatel Československa. V mluvených projevech tak docházelo k tzv. dvojjazykové komunikaci (Nábělková, 2008, s. 15), při němž každý z účastníků komunikace používal jiný jazyk. Podobně tomu bylo v psaných textech. Tento jev na jedné straně Čechům i Slovákům rozšiřoval kulturní obzory, na druhé straně však zejména z důvodu lexikálních odlišností přinášel řadu problémů, při dorozumívání složitou otázkou zůstávala také jazyková výchova dětí.

Dodnes platí, že Slováci mají větší návyk na češtinu než Češi na slovenštinu. Už od meziválečného období měli totiž Slováci intenzivní přímý styk s českým jazykem. V období Československa se obecně mluví o sblížování obou jazyků, zejména výukou na školách byla podporována konvergence češtiny a slovenštiny, kterou střídá vzdalování po rozdělení ČSFR. Tyto dva jevy však nelze chápat zcela jednoznačně, protože nejsou objektivně měřitelné. V případě češtiny a slovenštiny se vyčleňují tři různé typy sblížování a vzdalování (Sloboda, 2004, s. 216):

- 1) jazykově strukturní – změny ve struktuře jazyka a podoby jeho realizací;
- 2) situačně distribuční (geosémiotické) – v jakých diskurzích se objevuje slovenština a čeština a jak se mění praxe užívání těchto diskurzů;
- 3) psychologické (kognitivní) – vnímání a hodnocení vztahů mezi češtinou a slovenštinou samotnými lidmi.

Po rozdělení Československa a vzniku samostatného českého a slovenského státu docházelo k výrazným kulturně-politicko-spoločenským změnám, které měly velký vliv také na vývoj jazykové situace na území obou nových státních útvarů. I přes přetrvávající úzké vztahy začalo docházet k poněkud nesouměrnému jazykovému vzdalování. Výrazněji se projevilo na českém území, kde slovenština vymizela z učebních osnov, ale ubylo jí také z televizních nebo rozhlasových pořadů. Na druhou stranu na Slovensku čeština v TV a rozhlase přetrvává dodnes, v Čechách se naopak kontakt realizuje přímo prostřednictvím Slováků přicházejících do stále ekonomicky vyspělejší České republiky za studiem nebo za prací. Po ukončení vysoké školy zde

většinou zůstávají, jen málo se jich vrací zpět.

V České republice momentálně žije a pracuje sto až sto padesát tisíc Slováků¹, a to i na významných pozicích v soukromé a státní správě. Podobná situace je u studentů, kterých u nás bylo v roce 2014 na dvacet dva tisíc, např. v Praze tvoří 2,5 % vysokoškoláků, ale na některých oborech v Brně je to až 31 %. Průměrně tedy 6,5 % a v poslední době došlo k nárůstu jejich počtu o 12,5 %².

Z toho důvodu je na místě zamyslet se nad tím, jak dokážou efektivně komunikovat v naší společnosti a jestli jim tato komunikace nepůsobí problémy, kvůli kterým by mohlo dojít k nedorozuměním ve společnosti a k horším výsledkům ve studiu i v práci.

1.2. Mezijazyková semikomunikace

Snaha pojmenovat neobvyklou jazykovou situaci v Československu, kdy spolu dva národy komunikují odlišnými jazyky, ale přesto se dorozumí, se objevila už po vzniku tohoto státního útvaru. Nejvíce byla ale zmiňovaná problematika tematizována v 70. a 80. letech, v té době se také poprvé objevil termín dvojjazykovost (Budovičová, 1988, s. 45). Jde o typ mezijazykové semikomunikace, který je v kontrastu s dvojjazyčností (bilingvismem).

Až od 90. let je užívání češtiny a slovenštiny sledováno na konkrétním empirickém materiálu. Rozšiřuje se tak záběr výzkumu zaměřeného nejen na konkrétní dorozumivací styk, ale i na úroveň znalosti a ovládání druhého jazyka.

Po rozpadu ČSFR zájem o tuto problematiku neutichl, ale naopak se objevily nové aspekty a úhly pohledu na tuto ve světě ojedinělou situaci (Zeman, 2007, s. 8).

I přes výraznou podobnost jsou čeština a slovenština považovány za dva rozdílné jazyky, a to v závislosti na sociálně historické situaci. Schopnost rozumět druhému jazyku se nazývá pasivní, receptivní nebo také percepční bilingvismus. České i slovenské mluvčí tedy můžeme označit za bilingvní, i když ve druhém z jazyků diskurz pouze přijímají. Problémy v porozumění nastávají, pokud se jev v diskurzu vlastního jazyka neshoduje s daným jevem v diskurzu jazyka druhého. V tom případě mluvíme o semikomunikaci (Haugen, 1972, cit. podle Sloboda, 2004, s. 211) jako o propouštění zpráv přes poněkud vysokou úroveň komunikačního šumu. U nás tento termín poprvé použila (Budovičová, 1987, s. 2), která za semikomunikaci považuje „narušenou“, neboli „neplnohodnotnou“ komunikaci. Oba tyto jazykovedci ji chápou jako negativní jev či dokonce problém. U J. Nekvapila vystupuje pozitivní chápání semikomunikace, představující „možnost“ komunikovat svými jazyky, i když částečně defektně (Nekvapil, 2003, cit. podle Sloboda 2004, s. 211.) Vzhledem k potřebě vzájemného porozumění ve společném česko-slovenském dvojjazykovém prostředí byla v jednotlivých obdobích jeho existence prosazována konvergence

---

¹ ČSÚ, 2011

² Průzkum SCIO, 2014

češtiny a slovenštiny, semikomunikačním šumům se do jisté míry předcházelo poučením o druhém jazyku ve školní výchově a poznávání odlišností druhého jazyka podporovalo také užívání obou jazyků v médiích (Budovičová, 1979, s. 52).

Problematice semikomunikačních šumů navozených neznalostí jazykových prostředků druhého jazyka a způsobům řešení komunikačních problémů souvisejících se semikomunikací v česko-slovenské komunikaci se nověji věnuje M. Nábělková v souvislosti s otázkou přítomnosti slovenštiny v českém prostředí.

Podle Míry Nábělkové existují v dnešním česko-slovenském multilingválním prostředí dvě tendence – ústup funkční komplementarity a společenského receptivního bilingvismu, ale i zachování možnosti dvojjazykové komunikace. Nábělková vyčleňuje faktory oslabující a naopak podporující přítomnost slovenštiny v česko-slovenské komunikaci. Problematice semikomunikačních šumů navozených neznalostí jazykových prostředků druhého jazyka a způsobům řešení komunikačních problémů souvisejících se semikomunikací v česko-slovenské komunikaci se nověji věnuje M. Nábělková v souvislosti s otázkou přítomnosti slovenštiny v českém prostředí.

K oslabujícím faktorům patří např. změna vnímání slovenštiny, představa o nesrozumitelnosti, oslabení podpory receptivního bilingvismu u dětí a obecně omezení nepřímých kontaktů. Podpůrně působí právní podpora státu, kontinuita společenských vazeb, existující (i když oslabená) mediální přítomnost slovenštiny a významnou roli hraje zejména přítomnost slovenských studentů, potažmo slovenštiny na českých vysokých školách. Všechny tyto faktory vytvářejí implicitní předpoklad komunikačního uplatnění receptivního bilingvismu. Mezi faktory podporující přítomnost slovenštiny v českém prostředí M. Nábělková uvádí i existenci odporu vůči „českoslovenštině“ spjaté s nedostatečnou kompetencí v češtině (Nábělková, 2014, přednáška).

1.3. Blízce příbuzné jazyky – osvojování a učení

Stěžejní faktor pro získání jazykové kompetence v cizím jazyce představuje způsob jejího nabývání. Stejně jako u všech ostatních, je i u blízce příbuzných jazyků zásadní rozdíl mezi osvojováním cizího jazyka a jeho učením. Lingvistické teorie jsou v této problematice značně nejednotné, ale osvojování většinou chápou jako „nevědomé zažívání gramatických zásad určitého jazyka, které nastává při konfrontaci se srozumitelnými jazykovými vstupy, kdy se uživatel soustředí na význam sdělení“ (Šebesta a kol., 2014, s. 58). Učení naproti tomu označují nejčastěji jako „vědomý proces studia pravidel nějakého jazyka s cílenou jazykovou produkcí.“ (Šebesta a kol., 2014, s. 58).

1.3.1. Komunikační a kompenzační strategie

Při vzájemné komunikaci Čechů a Slováků s využitím češtiny a slovenštiny mluvčí vědomě či nevědomě využívají postupy, které mají zabránit semikomunikaci. Rozličné semikomunikační strategie jako explikace, duplikace, využívání bivalentnosti a vkládání českých výrazů dnes můžeme sledovat zejména na internetu (Nábělková, 2013a, s. 19).

Vědomou či nevědomou snahu zabránit semikomunikaci mají také samotní mluvčí. (Zeman, 1987, cit. podle Sloboda, 2004, s. 214) popisuje tři nejčastější komunikační strategie při užívání svého minoritního jazyka:

- 1) Nahradit termíny svého oboru či profese termíny z majoritního jazyka;
- 2) Vybírat se svého jazyka ty varianty, které jsou shodné nebo alespoň podobnější slovům majoritního jazyka;
- 3) Užívat slov majoritního jazyka k pojmenování důležitých nebo frekventovaných jevů života v cizojazyčném prostředí.

K zvláštnostem vzájemné komunikace patří (v bodě 2. uvedené) vědomé vyloučení rozdílných výrazů a využití shodných (bivalentních) lexikálních prostředků: „...pri vzájomnej česko-slovenskej dvojjazykovej komunikácii spontánny či vedomý výber lexikálnej jednotky patriacej obidvom jazykom (bivalentnej lexémy) môže komunikácii pomáhať, kým naopak výber diferencnej (a v druhom jazykovom spoločenstve neznámej) lexémy z existujúceho synonymického radu môže viesť k neporozumeniu. Existencia zhodných lexém v synonymických radoch obidvoch jazykov umožňuje v dvojjazykovej komunikácii výber bivalentných prostriedkov, a tým zmenšenie hrozby semikomunikačných šumov.“ (Nábělková, 2013b, s. 7).

Názory na užívání komunikačních a kompenzačních strategií při učení se druhému jazyku bez ohledu na příbuznost daných jazyků nalezneme zejména v zahraničních publikacích. Například (Rebecca Oxford, 1989, s. 17) ve svojí rozsáhlé analýze vyděluje 2 hlavní typy kompenzačních strategií –inteligentní odhadování (guessing intelligently) a překonávání nedostatků a omezení v mluvení a psaní (overcoming limitations in speaking and writing).

Inteligentní odhadování se ještě dále dělí na používání lingvistických vodítek a používání nelingvistických vodítek.

Do druhé kategorie pak patří:

1. Přejít do mateřského jazyka – použití mateřského nebo jiného cizího jazyka.
2. Obdržení pomoci – explicitní či implicitní žádost o pomoc.
3. Používání mimiky či gestikulace – použití tělesných pohybů, jako jsou mimika nebo gestikulace, k vyjádření významu.

4. Vyhýbání se komunikaci zcela či částečně – vyhýbání se komunikaci obecně, případně pouze některým tématům, výrazům nebo přerušení komunikace v polovině projevu.
5. Výběr tématu – výběr tématu konverzace za účelem směrem k vlastním zájmům, a tak si zajistit téma, pro které je student³ vybaven dostatečnou slovní zásobou a gramatikou.
6. Přizpůsobení si sdělení či přiblížení se mu – částečná změna sdělení vynecháváním některých prvků informace, zjednodušováním myšlenek nebo použitím jiného slova, které je původnímu výrazu dostatečně významově blízké.
7. Vytváření neologismů.
8. Používání slovního opisu nebo synonyma – vyjádření významu slovním spojením nebo použitím slova s podobným či stejným významem.

Otázka semikomunikace se vynořovala a vynořuje hlavně v souvislosti s procesy korekce užívání jazyka. Osvojování blízce příbuzného jazyka je ve srovnání s nepříbuznými jazyky celkově jednodušší, v některých specifických aspektech je však naopak problematictější. Kontaktem těchto jazyků vznikají ve vědomí mluvčích složitější vztahy a asociace a navíc se u blízkých jazyků výrazněji uplatňuje nejen kladný, ale také záporný vliv mateřského jazyka, tedy interference. Shody a rozdíly se u češtiny a slovenštiny projevují ve všech jazykových plánech (fonologickém, lexikálním, morfologickém i syntaktickém, ale také na úrovni stylistické a obecně v existenci variet národních jazyků (Sokolová – Musilová – Slančová, 2005 s. 20).

Podle toho, zda mateřština má na osvojování cizího jazyka kladný, nebo naopak záporný vliv, rozlišujeme kladný přenos (pozitivní transfer, transpozici) a záporný přenos (interferenci) (Veselý, 1985, s. 16). Zvláště u blízce příbuzných jazyků je kladný přenos důležitým faktorem usnadňujícím osvojování či učení druhého jazyka. Dochází nejen k přenosu znalostí a návyků, ale i teoretických znalostí o jazyce.

1.3.2. Mezijazyk (interlanguage)

Českým ekvivalentem termínu interlanguage⁴ je tzv. mezijazyk, označujeme tak přechodnou fázi jazyka mluvčího, který si osvojuje nebo se učí druhý nebo cílový jazyk.

Podoba tohoto jazykového mezistádia, které se někdy označuje jako apřibližný systém (Šebesta a kol., 2014, s. 51), je proměnlivá a ovlivňována mnoha faktory:

„Současné koncepce osvojování cílového jazyka se sice v řadě bodů liší, shodují se však v tom, že jazykový systém zakládající řečový projev žáka, který si cílový (cizí/ druhý) jazyk

³ V citované literatuře se opakují výrazy student nebo žák, které pro účely této práce nejsou přesné, zkoumaní mluvčí češtinu nestudovali, ale osvojili si ji během života, studia a práce v českém prostředí, případně se ji učili z učebnice pro cizincef

⁴ Poprvé termín použil Selinker v 70. letech 20. století (Šebesta, 2012, s. 17)

osvojuje, je samostatný, svébytný útvar, odlišný od jazyka cílového, velmi variabilní a dynamický, jehož vývoj i užívání se řídí zřetelnými, rozpoznatelnými zákonitostmi a závisí na celé řadě vnějších i vnitřních faktorů.“ (Šebesta, 2012, s. 16).

Podle dosavadních výzkumů představují existence a projevy mezijazyka v česko-slovenském komunikačním prostoru citlivou otázku – čeština slovenských mluvčích (a naopak slovenština Čechů) v počátečních stádiích osvojování a užívání je často hodnocena negativně jak samými mluvčími, tak jejich českým okolím. Citlivé vnímání mezijazyka v česko-slovenském kontextu může tak být jedním z důvodů setrvávání slovenských mluvčích u slovenčiny (Nábělková, 2008, s. 98).

Ve slovenském prostředí je pak interlanguage překládán jako přechodný jazyk (Horák, 2014, s. 2).

1.3.3. Českoslovenština

S pojmem mezijazyk můžeme propojit pojem českoslovenština, na který v souvislosti se česko-slovenskou komunikací upozorňuje ve svých pracích Mira Nábělková. S jeho použitím se v současnosti setkáváme nejen v jazykově zaměřených a jiných odborných textech, ale např. i v beletrii, v médiích nebo internetových diskuzích, a to jak na českých, tak na slovenských webových stránkách, zejména v souvislosti s veřejnými projevy významných osobností politiky a kultury.

Českoslovenština může označovat více různých skutečností (Nábělková, 2008), v našem případě ji chápeme jako jazyk slovenských mluvčích, kteří pobývají v českém prostředí a učí se česky, ale zatím nedosáhli takové kompetence v češtině, aby překročili rámeček mezijazyka a nemuseli alternovat oba jazyky. M. Nábělková charakterizuje využívání češtiny ve funkci společného komunikačního kódu jako jeden z komunikačních modelů při vzájemné komunikaci Čechů a Slováků slovy:

"Blízká príbuznosť češtiny a slovenčiny v súhre s dlhotrvajúcou kontaktovou koexistenciou prináša rozmanité typy bilingválnych diskurzov, pre ktorých možno na prvom mieste vyčleniť bežné komunikačné situácie, v ktorých participanti rozprávajú každý vlastným "štruktúrnym kódom", prebieha medzi nimi dvojjazyková slovensko-česká/česko-slovenská komunikácia, každý hovorí "po svojom" bez toho, že by dochádzalo v prejave niektorého z nich k alternácii kódu. Iným modelom interetnickej komunikácie je "obojsstranné" využívanie jedného spoločného kódu (češtiny, alebo slovenčiny). V súhre rozmanitých faktorov sa však v prvom aj druhom prípade v jazykovom správaní niektorého či viacerých účastníkov komunikácie objavuje vnútroprehovorové alternovanie češtiny a slovenčiny (transfer prevažne lexikálnych jednotiek), prepnutie kódu, miešanie kódu či ich fúzia (vychádzajú z Auerovho rozlíšenia prepnutia ako funkčnej alternácie oproti miešaniu ako nie

funkčnej alternácii a fúzii ako gramatikalizovanému/záväznému výberu prostriedkov z rozličných štruktúrnych kódov, Auer, 1998a, 1999). Takéto prechody bývajú nezriedka priamymi účastníkmi komunikácie alebo nepriamymi konzumentmi prehovorov tematizované a pomenované – najzreteľnejším označením, s ktorým sa možno stretnúť, je prirodzený pojem (kategória) "českoslovenčina." (Nábělková, 2008, s. 113).

1.3.4. Ztráta prvního jazyka

U mluvčích pobývajících dlouhodobě v jinojazyčném prostředí dochází k tzv. ztrátě prvního jazyka nebo ke změnám jeho gramatické stavby či jiných rysů (Schmid, 2011, Úvod). Zároveň má ale tento jazyk i prokazatelný vliv na učení se jazyka cílového. Často dochází také ke slovním výpůjčkám mezi oběma jazyky. Při osvojování druhého jazyka působí lingvistické i extralingvistické (sociologické) faktory.

1.3.5. Pozitivní a negativní mezijazykový transfer

Podle toho, zda mateřština má na osvojování cizího jazyka kladný, nebo naopak záporný vliv, rozlišujeme kladný přenos (pozitivní transfer, transpozice) a záporný přenos (interference). Zvláště u blízkce příbuzných jazyků je kladný přenos důležitým faktorem usnadňujícím osvojování či učení druhého jazyka. Dochází nejen k přenosu znalostí a návyků, ale i teoretických znalostí o jazyce.

Ve slovenštině najdeme velké množství slov přejatých z českého jazyka i stejných nebo blízkých jazykových jevů.

Teoretické i praktické znalosti mateřštiny obou účastníků výzkumu pozitivně ovlivňují jejich osvojování češtiny. Zejména předchozí praktické znalosti obecné češtiny ale mohou vést ke vzniku jazykových chyb.

Vyčleňujeme několik typů kladného přenosu (Veselý, 1985, s. 23) – záměrný a spontánní i přímý a transformovaný.

Jako negativní přenos (interferenci) naproti tomu označujeme narušování formy při užívání cizího jazyka, k němuž dochází vlivem mateřského jazyka, případně jiných jevů daného cizího jazyka. Naučit se nové návyky nám totiž v tomto případě brání návyky původní a tím vzniká tzv. proaktivní inhibice (Veselý, 1985, s. 42). V takovém případě je třeba se staré návyky „odnaučit“, aby mohly být nahrazeny novými. Kontrastivní analýzou byl právě negativní přenos považován za největší překážku při učení cílového jazyka a zároveň i za hlavní příčinu vzniku jazykové chyby. Podle této teorie vzniká jazyková chyba jen v případě, že mají dané jazyky odlišnou strukturu. Později však chybová analýza ukázala, že k predikci chyb nestačí jen samotné porovnávání jazyků na základě kontrastu a že negativní transfer představuje pouze jeden z mnoha

zdrojů chyb.

1. 3. 6. Jazykový transfer u blízce příbuzných jazyků

Zejména u blízce příbuzných jazyků funguje zpětný vliv znalosti osvojovaného jazyka na mateřštinu, i v tomto případě je ale mnohem slabší než vliv opačný. Mateřský plně osvojený jazyk totiž při jazykových kontaktech vystupuje vždy jako silnější.

Rozpětí mezi jevy snadnými a obtížnými je u blízce příbuzných jazyků větší z toho důvodu, že mají mnoho stejně znějících slov se shodným nebo podobným významem, ale naopak i stejně znějících slov s odlišným významem. Významnou roli hraje také předchozí znalost vyučovaného jazyka.

V případě češtiny a slovenštiny lze mluvit přímo o speciálním případě kladného přenosu, protože mateřského jazyka zde můžeme využívat při sémantizaci, vysvětlování i srovnávání jazykových jevů.

Problémy mohou nastat např. v případě, že se daný slovenský výraz, slovní spojení nebo věta shodují více s obecněčeským než se spisovným vyjádřením. Opačná situace nenastává, protože obecná varianta slovenštiny neexistuje.

„Textový úsek *slovenskí turisti boli udivení* s niektorými charakteristickými prvkami obecnej češtiny – v porovnání so spisovným a knižnějším českým *slovenští turisté byli udiveni* – naznačuje sféru otázok, ku ktorej (v trochu voľnej formulácii) smeruje názov týchto úvah. Pri zvukovej podobe uvedených fragmentov sa v slovensko-českom porovnaní ukazuje výraznejšia miera zhody slovenského *slovenskí turisti boli udivení* s obecněčeským než so spisovným českým vyjádřením; na písme je ich blízkosť čiastočne maskovaná odlišnou pravopisnou konvenciou.“ (Nábělková, 2008, s. 103).

Případně slovenský mluvčí znal jako první obecněčeský výraz, považuje ho za spisovný a jako spisovný ho také užívá.

1.4. Jazykové chyby

Jazykových chyb se dopouštějí nejen cizinci, kteří se danou řeč teprve učí, ale samozřejmě také rodilí mluvčí. Chyby při osvojování či učení druhého jazyka ale mají ale odlišný charakter a je třeba je nezaměňovat za ty, které existují v rámci teorie národního jazyka, tedy chyby proti systému, normě a úzu (Cvrček, 2006, s. 7).

1.4.1 Chyby při osvojování či učení druhého jazyka

Podle konstruktivního přístupu S. P. Cordera dělíme chyby na chyby ve vlastním smyslu (errors) a omyly (mistakes, lapses). Error představuje chybu kompetence, kterou mluvčí nedokáže

sám opravit, protože dané pravidlo nebo řečový jev zatím nezná či jeho užívání nesprávně pochopil.

Mistake, tedy chybu performance (praktického užití jazyka), naopak žák dokáže sám najít a opravit. Jedná se totiž o chybu způsobenou náhodnými vlivy, např. nedostatečným zautomatizováním daného jevu, nesoustředěností nebo selháním paměti (Corder, cit. podle Hrdlička, 2012, s. 102).

Jinak rozlišuje chyby (Norrish, 1987, cit. podle Hrdlička, 2012, s. 102). Ten také mluví o error, mistake a lapse, ale error v jeho pojetí znamená systematickou chybu, jinými slovy odchylku od náležité formy cílového jazyka, které se žák dopouští soustavně, protože daný jev stále nepochopil nebo si ho dostatečně neosvojil.

Kdežto termínem mistake označuje odchylku, nestálou, náhodnou, občasnou chybu, která vzniká nedostatečným učením se nebo nesprávným pochopením příslušného jevu.

„V češtině dělají žáci-cizinci často chybu v sémanticky podobných konstrukcích, např. „*Mám rád + substantivum*“ a „*Rád + verbum*“. Gramatickou chybu v těchto frázích udělá spíše žák-cizinec než rodilý mluvčí, dá se tedy pokládat častěji za „error“ (chybějící kompetenci) než za „mistake“ (performanční chybu).“ (Šindelářová, Škodová, 2012, s. 90).

A lapse se dopouštějí nejen nerodilí, ale i rodilí mluvčí, důvodem jeho vzniku jsou totiž nesoustředěnost, špatná koncentrace, stres atd.

Nejčastěji se chyby rozdělují podle jazykových plánů, tedy na chyby ve zvukové stránce jazyka, a dále na chyby lexikální, morfologické, syntaktické a pravopisné.

O rozdělení chyb na povrchové a hloubkové se zmiňují zejména psycholingvistické práce. Povrchové chyby jsou zjevným narušením jazykové normy. Vyjádření obsahující hloubkovou chybu normu přímo nenarušuje, ale neodpovídá sémantickému záměru mluvčího a tím znemožňuje komunikaci.

1.4.2. Jazykové chyby u blízce příbuzných jazyků

Jedním z hlavních znaků blízce příbuzných jazyků je výrazná lexikální synonymie, která může učení se druhému z jazyků ulehčit nebo naopak ztížit, tedy být zdrojem interference „V konfrontačnom pohľade na synonymické skupiny v slovenčine a češtine ukazujú sa osobitosti formovania a fungovania synonymických dvojíc/skupín v dvoch blízkopříbuzných západoslovanských jazykoch. Vzhľadom na rozsah synonymie v prirodzených jazykoch ide o „veľkú tému“, zahŕňajúcu rozličné typy synonymických skupín, synonymických symetrií a asymetrií, prekrývání a rozdielov synonymických skupín, do ktorých sa premietajú zhody aj rozdiely vo vývine zo spoločného praslovanského genetického základu, osobitosti historických kontaktov s rozličnými jazykmi a v kontaktoch synonymách aj vzájomné medzijazykové vzťahy.“ (Nábělková, 2008, s. 14).

Dalším problémem blízce příbuzných jazyků jsou mezijazyková homonyma, tedy slova stejného, případně velmi podobného tvaru s odlišným významem (Márová, 2015, s. 8).

Mnoho jazykovědců mezijazyková homonyma spolu s dalšími výrazy, například se slovy vzniklými přejímáním z druhého jazyka, zařazuje do skupiny tzv. zrádných slov. Podle jedné z interpretací jde o „slova, která může příjemce informace interpretovat jinak než její odesílatel, ale také slova, která navíc z jakýchkoli důvodů dělají potíže v komunikaci i v osvojovacím procesu a jeví se jako problémová z hlediska pravopisu, výslovnosti, přílišné podobnosti apod.“ (Krobotová – Stoffa, 2003, s. 51).

V případě blízce příbuzných jazyků naopak může částečná předchozí znalost daného jazyka působit problémy např. při rozlišování nespisovné variety češtiny od nespisovné. Žáci totiž mohli mít původně povědomí jen o nespisovném tvaru daného slova.

Dále mohou dorozumívací potíže nastat u již zmiňovaných stejně znějících slov s odlišným významem. U psané komunikace, kterou se ale v této práci zabýváme jen okrajově, pak nastávají i problémy s pravopisem, jež také mohou mít vliv na porozumění a správné pochopení daného sdělení.

1.4.3 Příčiny vzniku jazykové chyby

Ke vzniku chyb dochází např. vlivem interference (viz. str. 4). Další příčinou může být nevhodná aplikace lingvodidaktických pouček (vyslovených učitelem, z učebnic atd.), která vede k absenci optimálního poučení nebo jeho zjednodušení či zavádějící formulaci tohoto poučení.

Jazykové chyby vznikají také kvůli typologické odlišnosti mateřského a cizího jazyka, i přesto, že některé teorie důležitou úlohu mateřského jazyka zpochybňují. „Role mateřského jazyka v procesu nabývání znalosti jinojazyčného kódu je značná a prokazatelná, přestože se některé přístupy, například přímá metoda, snaží úlohu výchozího jazyka potlačit.“ (Hrdlička, 2012, s. 103).

Podíl na chybovosti mají pochopitelně také psychosomatické faktory, tedy *únava*, nesoustředěnost, stres nebo spěch (Šebesta a kol., 2016, s. 40) a v neposlední řadě i osobnost vyučujícího, resp. jeho možný negativní vliv na mluvčího, například nedostatečná znalost vyučovaného jazyka či nesprávná výslovnost (Hrdlička, 2010, cit. podle Šebesta a kol., 2016. s. 49).

Netřeba zdůrazňovat, že v praxi běžně dochází ke kombinacím uvedených chyb.

1.4.4 Stratifikace českého národního jazyka a její vliv na jazykové chyby slovenských mluvčích

Čeština patří k jazykům výrazně vnitřně diferencovaným. Je tím umožněno jemné odstínění, významové i funkční, ale přináší to také určité komplikace v praktických aplikacích, např. ve výuce češtiny na Slovensku. (Dvončová, 1988, s. 149).

V současnosti se ve výuce češtiny jako cizího jazyka částečně přechází k její obecné varietě, která je v mluvené komunikaci nejpoužívanější. Obecnou češtinu stále preferuje jen málo jazykovědců a učitelů, zejména proto, že na rozdíl od spisovné češtiny není kodifikována, a nemá tedy jednotnou a ustálenou formu ani celonárodní platnost.

„Je možné konstatovat, že v oblasti výuky češtiny jako cizího jazyka převládá názor – že je – v obecné rovině vhodné jinojazyčnému mluvčímu prezentovat přednostně češtinu spisovnou. Argumentuje se zpravidla skutečností, že má prestižní varieta naší mateřštiny celonárodní platnost (je regionálně nepříznaková) a že má její užívání v určitých oblastech (oficiální styk, hromadné sdělovací prostředky, odborná sféra) své pevné místo.“ (Hrdlička, 2012, s. 98).

Jedním z hlavních hledisek je také účel studia daného jazyka. „Při volbě mezi orientací na češtinu spisovnou a nespisovnou, tedy především obecnou, záleží zajisté také na tom, proč se cizinec češtinu učí, jak dlouho se jí učí, jaký je jeho cíl a stupeň pokročilosti. Jde-li mu např. pouze o mluvené dorozumívání, bude tíhnout k vyjadřování uvolněnému, až nespisovnému. Málodky si ale vystačí jen s praktickou mluvenou komunikací.“ (Hrdlička, 2010, s. 71).

Ze samotného výzkumu i z tvrzení obou dotazovaných vyplývá, že mluvčí tak příbuzného jazyka jako je slovenština ve většině případů nedokážou jednoznačně odlišit spisovný jazyk od obecné češtiny ani od dalších interdialektů, a v jejich projevech tak dochází k nevědomému míšení jazykových prostředků a často i k neadekvátnímu užití těchto prostředků. Kromě výrazů vhodných pro mluvené projevy v psaném textu a naopak, mají problém i s rozlišením prostředků užívaných v soukromé nebo naopak veřejné sféře. Naopak mluvčí, jejichž mateřské jazyky nejsou češtině tak blízké, tedy např. Neslované, si tento rozdíl mnohdy uvědomují lépe.

1.5. Kontrastivní analýza

Jednou z metod zkoumání jazykových chyb je kontrastivní analýza založená na behavioristických teoriích. Vznikla ve 30. letech 20. století a nejvíce se rozvíjela v 50. a 60. letech. Poprvé použil pojem kontrastivní analýza (Contrastive Analysis) Benjamin Lee Whorf, do té doby se tento obor nazýval srovnávací lingvistika (Contrastive Study) nebo také srovnávací studie (Comparative Linguistics). Existoval ale již předtím.

Do konce šedesátých let 20. století byly teorie osvojování silně ovlivňovány zejména vývojem názorů na poli psychologie a také pedagogiky. Většina terminologie byla převzata z oblasti psychologie učení (např. termín jazykový transfer).

„Kontrastivní lingvistika (též kontrastivní analýza, popř. konfrontační lingvistika, konfrontace) se zabývá synchronním srovnáváním jazykových systémů (v rámci strukturní lingvistiky), především z hlediska potřeb cizojazyčného vyučování a překladu; jejím cílem je nacházení shod a rozdílů, a to obv. na základě (vnějšího) modelu, k němuž se srovnávané jazyky

vztáhnou, přirovnají.“ (Čermák, 1997, s. 282).

Jak již bylo řečeno, studium osvojování cizího jazyka bylo ovlivněno především behavioristickými teoriemi, podle kterých při osvojování cizího jazyka dochází k nahrazování souboru návyků za jiný. Za hlavní překážku při učení cílového jazyka vědci považovali interferenci (negativní transfer), viz výše.

(Lado, 1957, cit. podle Šebesta a kol., 2016, s. 34), jeden ze zakladatelů kontrastivní analýzy, došel k následujícím závěrům:

- a) jazyk je soubor návyků;
- b) staré návyky (například mateřský jazyk) může být obtížné prorazit, zatímco nové návyky (cizí jazyk) je těžké získat;
- c) je nutně brát ohled na mateřský jazyk žáka;
- d) rozdíly mezi mateřským/prvním jazykem a cizím jazykem lze považovat za hlavní příčinu neúspěchu v osvojování druhého jazyka;
- e) kontrastivní gramatika tyto rozdíly výslovně ukazuje;
- f) učitelé cizího jazyka a autoři učebnic by měli vzít v potaz dané kontrasty, aby bylo možné u studenta zabránit nežádoucím interferencím.

Metodologické a teoretické nedostatky kontrastivní analýzy byly ostře kritizovány hlavně kvůli tomu, že existují i jiné důležité faktory mimo mateřský jazyk a dopady na cílový jazyk nelze zjednodušeně připisovat pouze výchozímu systému. Mezi další skutečnosti, které mají vliv na SLA, se podle (Gass – Selinker, 2008, s. 259, cit. podle Šebesta, 2012, s. 20) řadí:

- a) vrozené nadání;
- b) motivace;
- c) věk studenta;
- d) přístup studujícího ke studiu cizího jazyka;
- e) znalost dalších jazyků apod.

„Dalším problémem je, že není možné pouze mechanicky a z čistě lingvistické perspektivy porovnávat statické struktury dotyčných jazyků. K této problematice je nutné přistupovat komplexněji, promítat do ní otázky recepce a produkce těchto struktur, otázky jejich učení se i adekvátního užití v různých komunikačních situacích“. (Hrdlička, 2009, s. 18).

Může také nastat situace, kdy v prvním jazyce studenta existuje jedna forma, zatímco v cílovém jazyce může zcela chybět. Navíc bylo zjištěno, že ne všechny chyby, které u studentů

nastaly, byly metodou kontrastivní analýzy předpovězeny. A naopak, některé predikované chyby se vůbec u mluvčích neobjevily. Z požadavků na ověřování teoretických poznatků a jejich kontrolování v produkci studentů se rozvinul nový přístup, jenž se zaměřil na chyby studentů, chybová analýza (Carl, 1998, s. 7, cit. podle Šebesta a kol. 2016, s. 35).

1.6. Chybová analýza

Zatímco podle kontrastivní analýzy představují jazykové chyby problém a jsou považovány za nežádoucí, zejména psychologové a psycholingvisté naopak upozorňují na pozitivní význam chyby při učení se cizímu jazyku. Právě na něm je založena metoda chybové analýzy. Ve své *studii Errors in Language Learning and Use* Carl James zdůrazňuje, že „chybová analýza jako první metoda nezávisle a objektivně popisuje mezijazyk studenta“ (Šebesta a kol. 2016, s. 16).

„Chybová analýza pohlíží na chybu jako na přirozenou věc. Učení znamená proces zmenšování počtu a významnosti chyb (mj. tuto definici je možné uplatnit na učení jakéhokoliv druhu, např. Plavání).“ (Šindelářová – Škodová, 2012, s. 89).

1.6.1. Chyba a její oprava

Jazykovědci se v současnosti víceméně shodují na pozitivním významu chyb při osvojování jazyka.

„V soudobém přístupu k osvojování si cizího jazyka, je chyba považována za velmi cennou informaci o vyvíjejícím systému cílového jazyka v mysli žáka. Jednotlivé teorie se částečně liší akceptovanými důvody, proč a jak k chybám dochází, shodují se však, že chyba by neměla být cílem restrikcí, ale měla by být chápána jako cenný nástroj.“ (Šindelářová – Škodová, 2012, s. 89).

Vždy je nutné si uvědomit, k jakému druhu chyby došlo a jestli je nutné na ni mluvčího upozornit. V mluvených projevech, na které se tato práce zaměřuje, cizinci nejčastěji chybně užívají jazykové prostředky foneticko-fonologické, gramatické a lexikální a na rozdíl od psaného projevu se nestává, že by si chybu zpětně uvědomili a sami se opravili.

Práci s chybou dělíme na identifikaci, interpretaci a korekci. Nejprve nalezenou chybu identifikujeme a zařadíme ji do kategorie podle jazykových prostředků. Poté chybu vysvětlíme, ve většině případů může pomoci porovnání vyjádření mluvčího s překladem do jeho rodného jazyka a nakonec chybu opravíme, tedy uvedeme správnou verzi dané výpovědi nebo výrazu.

2. Cíle a postupy práce

Cílem práce je zjistit, jak ovládají češtinu dva původně slovenští mluvčí, které jevy jim činí potíže a jaké komunikační strategie při rozhovoru v českém prostředí nejčastěji volí. Zajímá nás také, jaké jsou rozdíly v problematických jevech u mluvčího, který se češtinu spíše učil v porovnání s tím, který si český jazyk osvojil. Vliv na chybovost má i různá úroveň mezijazyka mluvčích a to, zda s češtinou přišly do styku už ve svém přirozeném jazykovém prostředí nebo až v tom českém.

Základními metodami výzkumu jsou interview o jejich vztahu k českému jazyku a následná analýza mluvených i psaných projevů.

Práce vychází z jazykového materiálu sestávajícího ze čtyř projevů každého z mluvčích, z nichž jsou dva projevy mluvené, jeden z oblasti oficiální a druhý z oblasti neoficiální komunikace. Třetím projevem je rozhovor, který má mluvenou i psanou podobu.

Obsah rozhovorů je založený na odborné literatuře, vychází zejména ze závěrů publikace *Život s více jazyky*⁵, tak aby co nejlépe vystihoval jazykové dovednosti i přístup k českému jazyku dotazovaných. Oba mluvčí odpovídali na stejné otázky.

2.1. Postup analýzy chyb a komunikačních strategií

Jazykový materiál jsem sbírala se souhlasem obou mluvčích, buď byli o průzkumu informováni předem (rozhovor a oficiální komunikační situace), nebo po promluvě (neoficiální komunikační situace). Jejich mluvené jazykové projevy jsem nahrávala na diktafon a následně přepsala podle českého pravopisu s vyznačenými problematickými jevy. Přepis, který fonetické jevy zachycuje neúplně jsem se rozhodla zvolit kvůli nejednotnému přístupu k otázce transkripce textu zaměřeného na česko-slovenskou konfrontaci. Zápis mluveného textu zaměřující se jen na dílčí jevy⁶ používá i Mira Nábělková v přepisu českého projevu Slovenky (Nábělková, 2008, s. 100).

Pro analýzu chyb, odchylek a problematických jevů jsem využila metodu chybové analýzy Carla Jamese a v případě komunikačních strategií a semikomunikace jsem vycházela z teorií Rebecy Oxford a Jiřího Zemana, viz výše.

---

⁵ VASILJEV, Ivo. *Život s více jazyky*.

⁶ Nedostatečně zohledňují vybrané fonetické aspekty, např. asimilaci znělosti nebo intonaci.

2.2. Charakteristika prvního mluvčího

Prvním zkoumaným je mluvčí, jehož mateřským jazykem je slovenština. Oba jeho rodiče mají slovenskou národnost, rodina matky má maďarské kořeny. Tento participant se narodil v roce 1982 v Nitře, kde žil do svých čtrnácti let, poté pobýval čtyři roky v Bratislavě, odkud se přesunul do České republiky. Vystudoval Masarykovu univerzitu v Brně obor informatika. V našem hlavním městě žije šestým rokem a pracuje v bance jako byznys analytik.

V současnosti hovoří plynule slovensky, maďarsky, česky a anglicky, učí se německy. V budoucnu by se chtěl vzhledem ke svým jazykovým znalostem pracovním uplatnit v USA nebo Velké Británii.

Češtinu se částečně naučil z učebnic pro cizince a částečně si ji osvojil až během pobytu v České republice. Pro něj i „pro mnohé další Slováky byl impulzem k běžnému používání češtiny přechod do českého prostředí“ (Dianiška, 2009, s. 14). Větší potíže mu podle jeho vlastních slov činí psaný než mluvený projev.

2.3. Rozhovor s mluvčím č. 1 o jeho užívání českého jazyka – mluvená forma

1. Jakým způsobem a za jak dlouho jste se českému jazyku naučil?

Převážně z učebnice, ale částečně i neformální cestou.

2. Jak často ho používáte?

Denně, více pasivně než aktivně. Jak v práci, tak ve volném čase, čtu v češtině noviny i knížky, hlavně životopisy a encyklopedie, beletrii nečtu vůbec.

3. Rozumějí vám čeští rodilí mluvčí bez problému?

Z 80 % ano.

4. Je po vás v zaměstnání požadována komunikace v českém jazyce?

Ano, mluvíme anglicky nebo česky.

5. Co Vám při používání češtiny činí největší potíže?

Při psaní emailů, které musím v práci posílat, mám největší problémy s rozlišováním *i*, hlavně v přičestí minulém po souhláskách, kde se píše obojí.⁷

---

⁷ Přičestí minulé má ve slovenštině jednotné zakončení plurálu *-li* ve všech rodech (Sokolová – Musilová – Slančová, s. 28).

6. Dokážete vždy rozlišit mezi spisovnou a kolokviální varietou českého jazyka?

Ne⁸

7. Stává se vám, že nevědomě užijete slovenského výrazu v češtině a naopak? Uveďte příklady.

Ano, ale teď mě nenapadá nic konkrétního.

---

⁸ Nevědomé směšování češtiny a slovenštiny, nerozlišování mezi spisovnou češtinou a interdialekty

2.4. Psaný projev – odpovědi na otázky z rozhovoru

1. Jakým způsobem a za jak dlouho jste se českému jazyku naučil?

Neformální cestou

2. Používáte ho denně?

Aktivně ne, pasivně ano, čtu v češtině, knížky – životopisy, noviny cca 10 minut denně, beletrii nečtu vůbec

3. Rozumějí Vám čeští rodilí mluvčí bez problému?

80%

4. Je po Vás v zaměstnání požadována komunikace v českém jazyce?

Někdy, většinou mluvíme anglicky

5. Co Vám při používání češtiny činní největší potíže?

Při psaní (jen emaily), i/y zejména po v přičestí minulém po obojetných souhláskách.

6. Dokážete vždy rozlišit mezi spisovnou a kolokviální varietou českého jazyka?

NE

7. Stává se vám, že nevědomě užijete slovenského výrazu v češtině a naopak? Uveďte příklady.

Ano, ale teď nevím.

2.5. Mluvený projev z oblasti oficiální komunikace

*V první řadě by měl klient hledět na své finanční možnosti a nevzít si hypotéku na jejich hranici. Banka posuzuje jak životní minimum dané zákonem, tak splátky dalších závazků klienta. Ideální ale je, pokud klientovi i po odečtení všech těchto výdajů zůstanou ještě další finanční prostředky. Také nedoporučujeme na pořízení nemovitosti obětovat všechny své úspory a zůstat takzvaně na nule. Ideální je, aby klient měl bokem **odloženo** pro nenadále případy **prostředky** alespoň ve výši 3 až 6 měsíčních platů.*

*U hypotéky pak je potřeba hledět na úrokovou sazbu, ale také na další podmínky. Jak dlouho chci splácet, kolik si můžu dovolit měsíčně splácet, jak dlouho chci mít zafixovanou úrokovou sazbu. Důležité jsou také další podmínky banky, například jestli má klient možnost splatit část **svého** úvěru bez poplatku, atd.*

Klienti by samozřejmě při zjišťování podmínek měli hledět také na různé akční nabídky, banky často na přechodnou dobu odpouští poplatky za zpracování úvěru nebo při splnění několika podmínek (vedení účtu ve stejné bance, sjednání pojištění, využívání kreditní karty, atp.) poskytují slevy z úrokové sazby.

*Standardně je u hypoték možné akceptovat věk do 70 let v době splatnosti. **Každý jeden** případ ale posuzujeme individuálně. Pokud klient uzavře rizikovou životní pojistku s pojistnou částkou minimálně ve výši **úveru** nebo **úverové** pojištění včetně jednorázového pojištění, lze dobu splácení prodloužit.*

*Pokud nastanou problémy se splácením, snažíme se naší bance za **každých okolností** najít smírné **řešení** a poskytnout klientovi přiměřený čas na **vyřešení** situace. Vždy je upřednostňována dohoda před vymáháním pohledávek například soudní cestou, což je ovšem až krajní **řešení** v případě, kdy ostatní cesty selžou. Snahou banky je vždy dosáhnout mimosoudního **řešení**.⁹*

---

⁹ Vzhledem k odbornosti projevu a specifičnosti některých termínů se v mnoha případech opakování slov vyhnout nelze, což neplatí pro výraz *řešení*, který mluvčí zbytečně nadužívá i přesto, že mu vyslovování hlásky *ř* činí mírné potíže. Tento jev ukazuje na problém jeho nedostatečně široké slovní zásoby v českém jazyce.

Za zmínku stojí také slovo *každý*, a to jak ve spojení za *každých okolností*, tak v případě výrazu *každý jeden*.

2.6. Mluvený projev z oblasti neoficiální komunikace

*Kromě **posilky** rád chodím do kina na nové americké filmy, baví mě víc v angličtině než česky. Ale co jsem byl naposled se svou **babou**, to **ma** zklamalo.*

*Raděj jsem nechtěl **rovno** zhazovat ten film, tak jsem se vyjadřoval opatrně, že potřebuju se ještě nad tím zamyslet, no každopádně, ke konci to vyloženě byla americká stupidity. Jak tam spadl na konci do nějakého 5D tunelu a protlačoval knížky z poličky a pak, jak tam leží její dcera na posteli s rodinou, nebo jak přijde na „vzácný vzorec“, který zachrání **celý zem**...no prostě **hovadina celá**, tak to jsem rád, že nejsem sám a že jsi podložila mé pocity.*

No, zas jsi mě k něčemu inspirovala, bohužel víc nemůžu říct, ale třeba jednou se to k tobě dostane.

*Co se týka obleku, tak **dik** za tip, butik, co jsi vybrala, byl **good!** Taky, že na Příkopech je velký výběr; v prvním obchodě jsem strávil asi **hod'ku**, jak mě ukacávali a masírovali...jsem jim řekl, že teď letí slim obleky a kalhoty bez záložek a na bocích, ne napasu a ta prodavačka, že to tak **neni**. Tak říkám, že teď jsem si koupil **nejnovší** knížku od **Špačeka** a vytáhl jsem **jí** a ona, že **aha**, jak je to možné, protože oni dávali do té knihy odborné poznámky, dokonce na obrázcích **bylo** viditelná jejich **značka** a dokonce pak i ona vytáhla tu samou knížku.*

Tak pak jsem se vracel, ještě prý o tom diskutovali, a že prý v knize se píše „slim line“ a ne „slim“, whatever...

No nakonec preference byly:

- 1. italský styl, dost slimovitý, petrolejová barva*
- 2. super látka, ale měly **blbě** kalhoty, seděly právě na bocích a vypadaly divně*
- 3. super materiál, konkrétně vlna, kalický střih, ale spíš **pro oblekových fetišistov...nějaké CEO 's** by si možná **všimli rozdíl**, ale normální lidi by spíš řekli, že jsem starouš a s tím kočkovitým střihem **nevyzerám** nic moc*
- 4. brutálně slim kalhoty a **nevěřim** té ceně, jinak nebyl špatný ten oblek... ale nějak se mi **zdálo**, jako nakupovat ovoce v drogerii*

*Tak **dik**, no.*

2.7. Charakteristika druhého mluvčího

Druhým účastníkem výzkumu je Slovák Svatopluk Svoboda, který se narodil v Košicích v roce 1984 slovenské matce a českému otci. A do svých osmnácti let žil v Prešově, kde vystudoval gymnázium. V rodině se mluvilo vždy slovensky, češtinu ale slyšel minimálně jednou ročně od svých prarodičů. Více používat a procvičovat češtinu začal ještě ve slovenském prostředí, a to před odchodem do Prahy, kde v roce 2002 začal studovat ekonomii na Karlově Univerzitě. Po získání magisterského titulu zde začal pracovat jako datový analytik obchodní společnosti a externista na IES FSV Univerzity Karlovy, v České republice plánuje zůstat.

Kromě toho překládá do českého jazyka knihy upanišad. V osobním životě se přizpůsobuje svým komunikačním partnerům, se Slováky mluví slovensky, s Čechy česky, v pracovní sféře naopak používá výhradně češtinu, kterou se naučil velmi dobře. Dokonce ani někteří čeští rodilí mluvčí nepoznají jeho slovenský původ, často se mylně domnívají, že pochází z Moravy. Jak sám říká, větší problémy má s mluveným projevem, ve kterém často nevědomě užije slovenský výraz nebo chybný tvar českého slova ovlivněný slovenskou gramatikou. Nesprávně tvoří např. plurál tvrdého adjektiva ve spojení s neutrem – *velké okna* místo *velká okna*.

V pracovní sféře je mnohdy nejistý, často se ptá, zda nemá v písemných projevech chyby a žádá o korektury. Při přípravě na důležitá jednání nebo telefonáty rovněž v některých případech potřebuje poradit, zejména v oblasti lexika.

2.8. Rozhovor s mluvčím č. 2 o jeho užívání českého jazyka – mluvená forma

1. Jakým způsobem a za jak dlouho jste se českému jazyku naučil?

Z českých filmů a českých knih. Také mí starí rodiče jsou Češi, takže jsem trénoval češtinu každý rok v létě, když jsem je navštěvoval.

2. Jak často ho používáte?

Posledních 12 let, co žiji v Praze, denně.

3. Rozumějí vám čeští rodilí mluvčí bez problému?

Myslím, že ano.

4. Je po vás v zaměstnání vyžadována komunikace v českém jazyce?

Ano, je.

5. Co vám při používání češtiny činí největší potíže?

V psané formě hlavně shoda přísudku s podmínkem – ve slovenštině to máme úplně jinak. V psané formě mám problém určit, jestli se ve slově píše *s* nebo *z*, ať už jde o začátek českých slov (např. *zpívat* x *spívat*) nebo o slova **přejaté** z cizích jazyků (*prezident* x *president*). Ve slovenštině se tato cizí slova píšou vždy se *z* a také se v nich hláska *z* vyslovuje.¹⁰

V mluvené formě pak intonace, podle které víceméně každý pozná, že nejsem rodilý Čech. A také mi stále dělá problémy si v množném čísle středního rodu uvědomit, že v češtině má končit **a** nebo **á**, např. *všetchna reálná čísla, díla byla napsána* atp. Skoro vždy zapomenu a říkám *všetchny reálné čísla*, nebo *díla byly napsané*.

6. Dokážete vždy rozlišit mezi spisovnou a kolokviální varietou českého jazyka (spisovnou a nespisovnou češtinou, nářečím)?

Ne nijak často, pouze ty nejznámější kolokviální výrazy **poznám, že nejsou spisovné**. Rozeznám moravštinu od češtiny.¹¹

7. Stává se vám, že nevědomě užijete slovenského výrazu v češtině a naopak? Uveďte příklady.

Ano, častěji když mluvím, než když píšu.

Běžně užívám: *budu tam o pět minut* místo *budu tam za pět minut*.

Slovní spojení *sejdeme se u knihovny* nahrazuji často větou *sejdeme se při knihovně*.

¹⁰ Výslovnost *s/z* považuje za problematickou i Zdena Palková v publikaci *Fonetika a fonologie češtiny*: „V přejatých slovech kolísá výslovnost za psané *s*, a to v pozici mezi samohláskami a v sousedství sonor. Obecnou tendencí je postupné rozšiřování výslovnosti [z]. Na začátku slova se vyslovuje vždy [s].“ (Palková, 2011, s. 307).

¹¹ Spisovná slovenština vznikla až na konci 18. století, a to na základě západoslovenských a a částečně také středoslovenských nářečí. „Kodifikoval ji A. Bernolák (1762–1813) – odtud bernoláctina. Tato písemná verze se neujala a ve 40. letech 19. století vytvořil novou podobu spisovného jazyka na základě středoslovenských nářečí představitel evangelického tábora L. Štúr (1815–1856).“ (Lipowski,). Naproti tomu spisovná norma češtiny se utvářela již od 14. století. Rozdíl mezi spisovnou a nespisovnou variantou tedy v případě slovenštiny nejsou zdaleka tak výrazné.

„Bádání o spisovném jazyce na Slovensku má v mnohém paralelní vývoj, i když zpočátku časově posunutý a samozřejmě a nutně odrážející konkrétní a specifickou situaci slovenskou, určenou i odlišnými historickými jazykově sociálními podmínkami. V počátečních pracích např. E. Paulinyho (1946), jde o postižení a osvětlení poměru spisovného jazyka a nářečí (formulace problému i způsob jeho řešení jsou určeny specifickou jazykovou situací slovenskou v daném období); tato problematika zůstává ovšem i nadále ve středu zájmu slovenské jazykovědy. Brzo se aplikuje obecná teorie normy a kodifikace (s vědomím složitosti její problematiky, srov. SR 1955) a postupně se vytváří vlastní modifikace teorie spisovného jazyka a jazykové kultury (srov. zvl. práce J. Růžičky) vyrůstající z řešení konkrétních problémů slovenské jazykové situace a spisovné normy, vyznačující se těsnějším vztahem k dialektům (Srov. *Kultúra spisovnej slovenčiny*, 1967). Složitou a specifickou problematiku představují ve spisovné slovenštině kontaktní varianty a kontaktní prvky českého původu; v řešení této problematiky se dospívá k rozdílným stanoviskům. Je vhodné opřít se také o vypracovanou teorii kontaktu blízkých příbuzných jazyků (Budovičová 1973).“ (Jedlička, 1978, s. 23).

Místo *předjet někoho* používám slovenský výraz *obehnúť* alebo *predbehnúť* a když to zčešťuji, vzniká mi z toho *oběhnout* nebo *předehnat* a Češi často nevědí, o čem mluvím.

Namísto *chutná* používám v **99 % případech** výraz *chutí*, který mám ze slovenštiny.

Často používám výraz *velmi ne*, protože ve slovenštině je *velmi nie* úplně běžné. Např. *Chutná ti polévka? Velmi ne. Dokážete rozlišit spisovnou a nespisovnou češtinu? Velmi ne.*

Používám běžně výraz *starí rodiče* místo *prarodiče* nebo *děda s babičkou*. U nás je totiž výraz *starí rodičia* běžný.

Nejsem schopný v mluvené ani psané formě českého jazyka používat výrazy jako *týž*, *tentýž*, *totéž*, *táž*, *tatáž*.

Stále používám *ti istí*, *ten istý*, *ta istá* atp. podle slovenštiny.

Závisí od místo *závisí na*.

Píšu *my sme* místo *my jsme*.

Vždy použiju slovo *pivnica*, když myslím *sklep*. Ve slovenštině *pivnica* neznamena krčma ani hospoda, pouze *sklep*. A slovo *sklep* vůbec nemáme.

2. 9. Psaný projev – odpovědi na otázky z rozhovoru

1. Jakým způsobem a za jak dlouho jste se českému jazyku naučil?

Hlavně z knih a médií, ale také od babičky s dědou z tátovi strany.

2. Jak často ho používáte?

Každý den, spravidla mluvím s Čechy česky a se Slováky anglicky.

3. Rozumějí vám čeští rodilí mluvčí bez problému?

Ve většině případů ano.

4. Je po vás v zaměstnání vyžadována komunikace v českém jazyce?

Ano.

5. Co vám při používání češtiny činí největší potíže?

Větší problémy mi dělá mluvený projev, na který se nemůžu připravit.

6. Dokážete vždy rozlišit mezi spisovnou a kolokviální varietou českého jazyka (spisovnou a nespisovnou češtinou, nářečím)?

Ne, rozeznám češtinu od moravského nářečí, ale **spisovné** a **nespisovné slova** se mi někdy pletou.

7. Stává se vám, že nevědomě užijete slovenského výrazu v češtině a naopak?

Ano, často. Příklady jsem už uváděl.

2.10. Mluvený projev z oblasti oficiální komunikace

Vítám vás na dalším cvičení z matematické analýzy, dnes si probereme další rovnice o **dvou** neznámých, konkrétně logaritmické.

A **eště** bych chtěl upozornit, že **by jste** se tentokrát měli opravdu snažit, máme tu návštěvu až z filosofické fakulty.

Všechny typy rovnic se dvěma neznámými už znáte ze střední školy, takže by to nemělo být nic těžkého, jen si učivo lehce **roššíříme**.

Rozdejte si papíry a začneme. Chce si někdo jít vyzkoušet počítat na tabuli?

Kdo **pujde** vypočítat toto? Sinus x lomené čtyři plus jedna rovná se dva lomené odmocnina ze dvou? Ano, výsledkem je prázdná množina.

A ještě tuto rovnici **by jsme** si mohli spočítat společně: Cosinus dvou x lomené cosinus na druhou x rovná se jedna mínus dva sinus na druhou x lomené **sinusem** dvou x .

Až budete **hotovi**, zkontrolujte si výsledky s tabulí. Pokud všechno nestihnete, dopočítejte si

Dobrý den, pane Mária,

obracím se na Vás na doporučení kolegy Petra **Matějku** s nabídkou na spolupráci na projektu jednoho z našich klientů.

V současnosti chystáme rozsáhlou kampaň. Její součástí bude také série čtyř videí popisujících rozdílný přístup jednotlivých generací k bankovním službám (na základě výsledků průzkumu). S jejich přípravou bychom Vás rádi **oslovili o spolupráci**. Níže přikládám stručné zadání naší představy. Poprosil bych Vás o předběžnou kalkulaci nákladů na přípravu videí z pohledu produkce, angažování herců (ideálně 2 lidé z toho jedna celebrita – tbd) a angažování **scénáristu**, který nám pomůže na základě naší představy připravit konkrétní scénáře pro každé video.

Pro klienta jsou z pohledu složitosti produkce vzorem videa jako:

- Blbá blondýna pro Navigátor bezpečného úvěru
- Matonoha pro Českou bankovní asociaci

Jak je vidět z přiložených videí, jde nám spíše o jednodušší produkci založenou na kvalitním obsahu a hercích, než na drahých efektech a exteriérech. Alternativou je také využití animace.

Poprosím Vás tedy o předběžnou hrubou kalkulaci rozpočtu na přípravu videí obsahující hrubé částky k:

- Produkce pro čtyři videa (viz vzorová videa pro představu o produkční náročnosti)
- 3 orientační varianty návrhu zapojení známé osobnosti od levné po drahou (naše představa je například využití **Honzu Nováka**, což bude ta dražší varianta)
- Orientační cena za zapojení **scénáristu** do přípravy videí

Poprosím Vás tedy o předběžnou kalkulaci. Volba dodavatelů projektu proběhne koncem příštího týdne. Příprava a spuštění projektu je pak plánováno na konec října a listopad. V případě, že

bychom si Vás zvolili pro spolupráci, domluvíme si společnou schůzku nad konkrétním zadáním ve druhé polovině října.

Předem moc děkuji za odpověď a přeji Vám krásný den.

2.11. Mluvený projev z oblasti neoficiální komunikace

***Hraju** závodně šachy, **trénuju** jednou týdně a každý měsíc se v Praze koná turnaj, můžete mě s někým přijít **podpořovat**, budu rád. Jezdím i do zahraničí, hlavně **teda** na Slovensko, ale to jen když vyjde čas. Jinak se ještě **věnuju** pokru.*

*Vaše **prohlídka** se mi taky moc líbila, **obdivuju**, jak můžete chodit na tak vysokých **opatkách**? Jen namísto tolika kalhot a sportovního oblečení jsem čekal víc večerních šatů a **celkovo**. Kdy budete mít zase nějakou a **nejlepší** tady v Praze? Zašel bych se s **kamošem** podívat.*

Jinak ve volném čase vyučuji, překládám, nebo jsem s přítelkyní.¹²

---

¹² V soukromé sféře mluví naopak výrazy obsahující hlásku ř používá zcela běžně. Na rozdíl od oficiální komunikace jsou totiž v tomto případě všichni komunikační partneři zvyklí na jeho jazykový projev a chybné vyslovování této hlásky na ně tedy nepůsobí rušivě.

3. Analýza chyb mluvího č. 1 – mluvený projev

3.1. Rovina fonetická

3.1.1. Kvantita vokálů

Jednou z hlavních příčin chyb v kvantitě vokálů bylo tzv. rytmické pravidlo, které platí pouze ve slovenštině. Podle tohoto pravidla za sebou nemohou stát dvě dlouhé slabiky, přičemž za dlouhou slabiku je považován také diftong. „Rytické krátenie alebo rytickýzákon alebo rytické striedanie dĺžok je zmena dlhej slabiky na krátku po predchádzajúcej dlhej slabike.“ (Kačala, 2003, s. 123).

Ještě více chyb v kvantitě vokálů ale u prvního mluvího způsobil vliv obecné češtiny.

Tabulka 1.0.

typy chyb	Komentář	Chyby
ztráta kvantity vokálů á → a	slovenský výraz – rytmické pravidlo vliv obecné češtiny	<i>týka</i> <i>odchylky od spisovného úzu: myslím, není, tím, nevěřím, dik</i>
přidání kvantity vokálů jí → jí	vliv obecné češtiny	<i>vytáhl jsem jí</i>

Hlávka ě

Na rozdíl od zkušenějšího mluvího dělá méně zkušenému účastníkovi výzkumu problém rozlišit, zda se v daném slově vyslovuje [e] nebo [je]. Chybné neužívání ě je způsobeno směřováním písemné formy jazyka s mluvenou. Grafém ě ve slovenštině neexistuje, zatímco foném [je] ano.

Tabulka 1.1.

typy chyb	Komentář	Chyby
ě->e	vliv slovenštiny	<i>úver, úverové</i>
ě->o	slovenský výraz	<i>celkovo</i>

3.1.2. Dvojhlávka ou

Diftong *ou* ve slovenštině nenajdeme, v zakončení singuláru ženského rodu se jedná o spojení dvou fonémů, ale právě v tomto případě ho mluvíci užívá správně (*rodinou*), přestože slovenský ekvivalent je *rodinú*.

Ve slovech, kde má čeština dvojhlávku *ou*, ale slovenština pouze hlávku *o*, dělá mluvíci chyby a vyslovuje je slovensky, např. *rovno*.

Tabulka 1.2.

typy chyb	Komentář	Chyby
ou->o	slovenský výraz	<i>rovno</i>

Tabulka 1.3.

typy chyb	Komentář	Chyby
a->i	hyperkorektnost, přílišná snaha působit česky	<i>dvěmi</i>

Tabulka 1.4.

typy chyb	Komentář	Chyby
t->t'	vliv slovenštiny	<i>zamysleť</i>

3.1.3. Ostatní chyby

Pokud jde o samohlásky, mluvčímu nedělají problém ty, které najdeme pouze ve slovenštině (Ľ, ř) nebo naopak v češtině (ř), ale ty, které se byť s různou frekvencí, vyskytují v obou jazycích. České infinitivy tedy např. často zakončuje hláskou *t'*.

3.2. Rovina morfologická

3.2.1. Adjektiva

Mluvčí používá výhradně spisovné koncovky adjektiv a zájmen, a to i u expresivních slov, např. odborné poznámky, *té knihy*, *blbý střih*, zřejmě proto, že se ve většině případů shodují s koncovkami slovenskými.

Na rozdíl od prvního mluvčího nenajdeme tentokrát u adjektiv žádné koncovky *ej* z obecné češtiny, spisovnou koncovku *y* používá druhý mluvčí bez výjimky i u nespisovných slov, např. *blbý střih*.

Tabulka 2.0.

typy chyb	Komentář	Chyby
míšení kódu češtiny a slovenštiny: <i>nejnovější</i> + <i>najnovší</i>		<i>nejnovší</i>

3.2.2. Substantiva**Tabulka 2.1.**

typy chyb	Komentář	Chyby
chybné skloňování	vliv slovenštiny	<i>Špačeka</i>
expresivní výraz	vliv slovenštiny	<i>baba</i>
expresivní výraz		odchylka: <i>hovadina</i>
anglické vyjádření plurálu	vliv angličtiny	<i>CEO's</i>
	vliv obecné češtiny	odchylka: <i>posilka</i>

3.2.3. Slovesa**Tabulka 2.2.**

typy chyb	Komentář	Chyby
anakolut	vyšinutí z větné vazby	<i>značka bylo</i>

3.2.4. Ostatní slovní druhy**Zájmena**

Zvratné přivlastňovací zájmeno *svůj* konkuruje osobním přivlastňovacím zájmenům *můj, tvůj, jeho, její*, v tomto případě je ho však pod vlivem angličtiny, potažmo obecné češtiny, nadužíváno.

Tabulka 3

typy chyb	Komentář	Chyby
slovenský výraz	vliv slovenštiny	<i>ma</i>

Číslovky**Tabulka 4**

typy chyb	Komentář	Chyby
hyperkorektnost, přílišná snaha působit česky		<i>dvěmi</i>

3.3. Rovina syntaktická**Tabulka 5**

typy chyb	Komentář	Chyby
Anakolut	vyšinutí z větné vazby	<i>odloženo prostředky</i>
chybně užitý pád	vliv slovenštiny	<i>pro oblekových fetišistov</i>
Anakolut	vyšinutí z větné vazby	<i>zdálo, jako nakupovat</i>
přívlastek se neshoduje s podmětem		<i>celý zem</i>
chybně užitý pád	užití akuzativu místo genitivu	<i>všimli rozdíl</i>
chybný slovosled		<i>hovadina celá</i>

3.4. Rovina lexikologická**Tabulka 6**

typy chyb	Komentář	chyby
anglický výraz	vliv angličtiny	<i>CEO's</i>
slovenský výraz	vliv slovenštiny	<i>nevyzerám</i>
slovenský výraz	vliv slovenštiny	<i>každý jeden ve významu každý</i>

3.5. Ostatní chyby**Anglicismy**

Mluvčí č. 1 při komunikaci v českém jazyce velmi často používá anglické výrazy, zejména

v případě, že si není jistý, jak se dané slovo řekne česky. Toto vkládání anglických slov do českého projevu působí na komunikační partnery nejen rušivě, ale někdy mají dokonce problém mu porozumět, zejména pokud neovládají anglický jazyk.

Mluvčí si tento svůj nešvar prý neuvědomuje, anglické ekvivalenty českých slov mu přicházejí na mysl automaticky, protože často pobývá v zahraničí, kde angličtinu používá denně a ve firmě, kde pracuje, se mluví z poloviny česky a z poloviny anglicky.

4. Komunikační strategie

U mluvčího č. 1 si můžeme všimnout zejména kompenzačních strategií z oblasti překonávání nedostatků a omezení v mluvení a psaní. Cíleně se vyhýbá písemné komunikaci – psaní emailů, analýz atd. ponechává svému asistentovi. Přechází také plynule do slovenštiny, zejména u jednotlivých slov, celé věty v mateřském jazyce v jeho projevu nenacházíme. Objevilo se také nahrazení termínu z profese mluvčího mezinárodním výrazem pocházejícím z angličtiny.

Snaha zabránit semikomunikaci se u něj projevila zejména zmíněným nahrazením termínu z pracovní sféry mezinárodním ekvivalentem.

5. Analýza chyb mluvčího č. 1 – psaný projev

U mluvčího č. 1 si můžeme s jistotou mluvit pouze o užívání kompenzačních strategií z oblasti překonávání nedostatků a omezení v mluvení a psaní. Jak sám říká, cíleně se vyhýbá písemné komunikaci – psaní emailů, analýz atd. ponechává svému asistentovi.

Na písemnou formu rozhovoru také odpovídal neochotně, často pouze jednoslovně, případně v jednoduchých větách. Kromě chyby v procentuálním vyjádření a nejednotného užívání interpunkčních znamének (tečka za větou) jsme žádné další problematické jevy nezaznamenali.

6. Analýza chyb mluvčího č. 2 – mluvený projev

6.1. Rovina fonetická

6.1.1. Krácení vokálů

V souvislosti s příliš rychlým tempem řeči i přízvukem mluvčí zejména při neoficiální komunikaci zkracuje všechny vokály. Nelze proto jednoznačně určit, zda jde v těchto případech o chybu nebo pouze nedbalou výslovnost. Při jeho veřejném projevu tento problém patrný nebyl, ale to zřejmě jen proto, že mluvčí věděl o výzkumu, a mluvil tedy pomaleji a zřetelněji.

Tabulka 7.0.

typy chyb	Komentář	chyby
krácení vokálů	vliv obecné češtiny	<i>pujde</i>
	vliv slovenštiny	<i>s kamošom</i>

6.1.2. Hláska *j*

Tabulka 7.1.

typy chyb	Komentář	Chyby
<i>j->0</i>	vliv obecné češtiny	<i>eště</i>
<i>0->j</i>	hyperkorektnost, přílišná snaha působit česky	<i>by jsme</i>

6.1.3. Hlásky *č* a *š*

Kombinace hlásek *č* a *t* ve slovenštině neexistuje, účastník výzkumu proto podle předpokladů nahrazuje toto spojení kombinací *š* a *t*, kterou zná ze slovenštiny i obecné češtiny.

Tabulka 7.2.

typy chyb	Komentář	Chyby
<i>č->š</i>	vliv obecné češtiny, vliv slovenštiny	<i>štyry, štrnáct</i>

6.1.4. Hlásky *r* a *ř*

Mluvčí téměř nepoužívá výrazy obsahující hlásku *ř* a podle jeho odpovědí

v rozhovoru lze soudit, že nejde o náhodu, ale o vědomé vyhýbání se slovům, jejichž výslovnost mu činí potíže. Také v samotném interview se ř objevuje pouze výjimečně, zejména tam, kde se mu nelze jednoduše vyhnout. V případě výrazu *například* ekvivalent *třeba* výslovnostní problém neřeší a jazykový termín *přísudek* lze pak nahradit jen těžko.

Během projevu v neoficiální situaci se naopak stalo, že mluvčí vlivem nedostatečné pozornosti vyslovil hlásku ř dokonce navíc, a to tam, kde se ani v českém jazyce neuzívá.

Tabulka 7.3.

ř->r	vliv slovenštiny, vyhýbání se výrazům obsahujícím hlásku ř	např. <i>seminář</i> -> <i>cvičení</i>
r->ř	hyperkorektnost, až přílišná snaha působit česky	<i>podpořovat</i>

6.1.5. Hlásky z a s, z a š

Jak mluvčí sám přiznává, velké problémy mu působí výslovnost s a z, a to např. u přejatých slov, kde je zvyklý z rodné slovenštiny vyslovovat výraz tak, jak se píše, tedy *filozofická* jako *filozofická* a v češtině tedy vyslovuje *filosofická*. Dále mu činí potíže asimilace znělosti. Nedokáže rozlišit, ve kterých případech k ní dochází a chybně podle slovenštiny asimiluje před sonorami, např. *jsme* -> [zme].

Tabulka 7.4.

typy chyb	Komentář	Chyby
z->s	hyperkorektnost, přílišná snaha působit česky	<i>filosofická</i>
s->z	vliv slovenské výslovnosti	<i>zme, minuz</i>
z->š	chybná asimilace znělosti	<i>roššíříme</i>

6.2. Rovina morfologická

6.2.1. Substantiva

Tabulka 8.0.

typy chyb	Komentář	Chyby
míšení kódu češtiny a slovenštiny: <i>prarodiče</i> + <i>starí rodičia</i>		<i>starí rodiče</i>
univerbizace	vliv obecné češtiny	<i>písemka</i>
chybné skloňování	vliv slovenštiny	<i>do vzorečka</i>
chybné skloňování	vliv slovenského skloňování podstatných jmen cizího původu	<i>sinusem</i>
chybné skloňování	vliv slovenského skloňování substantiv cizího původu	<i>cosina</i>
česky skloňovaný slovenský výraz: <i>opätkoch</i> + <i>podpatkách</i>		<i>opatkách</i>

6.2.2. Adjektiva

Tabulka 8.1.

typy chyb	Komentář	Chyby
chybné koncovky	vliv obecné češtiny	<i>důležitěj, sudej, napsanej</i>
chybná koncovka	vliv obecné češtiny	<i>všechno jasný</i>
chybné koncovky	vliv slovenštiny	<i>všetchny reálné čísla</i>

6.2.3. Ostatní slovní druhy

Číslovky

Tabulka 8.2.

typy chyb	Komentář	Chyby
chybná koncovka	hyperkorektnost, přílišná snaha působit česky	<i>dvěmi</i>
chybná koncovka	vliv obecné češtiny	<i>dvouch</i>
chybný tvar	vliv slovenštiny	<i>o jedna doleva</i>

Slovesa

Tabulka 8.3.

typy chyb	Komentář	Chyby
sloveso se pojí s předložkou	vliv slovenštiny	<i>končit na tom</i>

v nesprávném pádě		
sloveso se pojí s předložkou	vliv slovenštiny	<i>záviset od</i>
v nesprávném pádě		
chybné koncovky	vliv slovenštiny/obecné češtiny	<i>díla byly napsané</i>

Částice

Tabulka 8.4.

typy chyb	Komentář	Chyby
	vliv obecné češtiny	<i>teda</i>

6.3. Rovina syntaktická

Tabulka 9

typy chyb	Komentář	Chyby
chyba v pádu	užití lokálu místo instrumentálu	<i>končit na tom</i>
Anakolut	vyšínutí z větné vazby	<i>výrazy poznám, že nejsou spisovné</i>
atrakce – chybná pádová koncovka	větná spodoba	<i>v 99 % případech</i>

6.4. Rovina lexikologická

Vzhledem k tomu, že čeština a slovenština mají velmi podobnou slovní zásobu, vlivem negativního transferu vzniká velké množství chyb v lexiku nebo k míšení kódů obou jazyků, při kterém vznikají neexistující výrazy. Mluvíci např. slovenská slova skloňuje jako česká (*opätkách*), zjednodušuje jejich hláskové složení (*stari*) nebo vytváří slovní spojení z českého a slovenského výrazu (*módní prohlídka*).

Tabulka 10

typy chyb	Komentář	Chyby
slovenský výraz	vliv slovenštiny	<i>pivnica</i>
míšení kódu češtiny a slovenštiny: <i>prarodiče + stari</i> <i>rodičia</i>	vliv slovenštiny	<i>stari rodiče</i>
míšení kódu češtiny a slovenštiny: <i>přehlička +</i> <i>prehliadka</i>	vliv slovenštiny	<i>módní prohlídka</i>
míšení kódu češtiny a	vliv slovenštiny	<i>velmi ne</i>

slovenštiny: <i>moc ne + veľmi nie</i>		
míšení kódu češtiny a slovenštiny:		<i>oběhnout, předechnat</i>
		<i>ten istý</i>
slovenský výraz	vliv slovenštiny	<i>každý jeden</i>
míšení kódu češtiny a slovenštiny: <i>u + při</i>		<i>při</i> ve významu <i>u</i> (<i>sejdeme se při knihovně</i>)
sloveso se pojí s nesprávnou předložkou	vliv slovenštiny	<i>o</i> ve významu <i>za</i> (<i>budu tam o pět minut</i>)
	vliv obecné češtiny	<i>namísto</i>

6.5. Ostatní chyby

Studenti, kterým mluvčí přednáší na univerzitě i jeho kolegové a přátelé se shodují na tom, že v jeho projevech na ně nejrušivěji působí zkracování souhlásek spojené s příliš rychlým tempem řeči a regresivní asimilace znělosti. První z chyb si sám mluvčí neuvědomuje, a je tedy nutné ho na tento problém upozorňovat. Naproti tomu o chybách v asimilaci, zejména u hlásek *s* a *z*, *ví* a snaží se asimilovat správně.

7. Analýza chyb mluvčího č. 2 – psaný projev

7.1. Rovina fonetická

Na rozdíl od mluveného projevu, kde je chybně zaměňována souhláska *s* za *z* se v písemném projevu vlivem výslovnosti objevuje nesprávně užitá *s* místo *z*.

Tabulka 11

z->s	vliv slovenské výslovnosti	<i>spravidla</i>
----------------	----------------------------	------------------

7.2. Rovina morfologická

Adjektiva

Přídavná jména se neshodují s řídicím podstatným jménem. Tvar *s* koncovkou *-é* je shodný se slovenštinou.

Tabulka 12

chybné koncovky	vliv slovenštiny	<i>spisovné a nespisovné slova</i>
chybné koncovky	vliv slovenštiny	<i>tátovi strany</i>

8. Komunikační strategie

Jak zmiňujeme i v analýze chyb, mluvčí č. 2 se v mluveném projevu z oblasti oficiální komunikační situace vědomě vyhýbá výrazům obsahujícím hlásku *ř*, protože mu tento foném činí největší problémy při výslovnosti.

Specifického vytváření neologismů směřováním kódů obou jazyků si můžeme všimnout zejména u slov, která jsou v českém a slovenském jazyce naprosto odlišná.

Sám se pak svěří, že když má s nějakými výrazy problém, ať už s výslovností, nebo s jejich grafickou podobou, pomůže mu, když si text napíše.

Během oficiálních projevů se snaží zabránit semikomunikaci tím, že volí slova, u nichž si je jistý správným významem i výslovností. V nepřipraveném projevu ze soukromé sféry se nad lexikem příliš nepozastavuje a asociativně vytváří neologismy a směšuje češtinu se slovenštinou, což k semikomunikaci a následnému nedorozumění naopak může vést. Často musí svoje výpovědi znovu opakovat, aby komunikační partner správně pochopil jejich smysl a mnohdy některé výrazy v nich i vyjadřovat opisem či jiným slovem s podobným významem.

9. Srovnání mluvčích

Samohlásky, které ve slovenštině chybí, např. *ě* nebo *ou*, užívali mluvčí jen omezeně a nahrazovali je vokály ze svého rodného jazyka, nejčastěji vokálem *o*. Zřejmě však nešlo o vyhýbání vědomé, ani jeden z mluvčích se o něm v rozhovoru o svém jazykovém chování a postoji k jazyku nezmiňuje. Naopak souhlásku *ř*, jejíž výslovnost je podstatně náročnější, užívali oba mluvčí odlišně. Značný rozdíl navíc najdeme i ve dvou různých sférách komunikace jednoho z nich. Zatímco ve veřejném projevu se vědomě snaží volit slova, která ji neobsahují, v neoficiální komunikaci ho omylem použil i navíc. Ani jeden z účastníků výzkumu překvapivě v předkládaných projevech nepoužil protetické *v* a jazyková situace, ve které by měl některý z nich potíže s rozlišením protetického *v*, také nenastala.

Pokud jde o komunikační a kompenzační strategie. Ke směšování jazykových kódů a vytváření neologismů dochází výhradně u druhého, tedy pokročilejšího mluvčího. Celkově je problémem zejména vyhýbání se některým typům komunikace či výrazům obsahujícím hůře vyslovitelné hlásky, v nichž pak mluvčí skutečně dělají chyby, protože je nemají dostatečně procvičené.

9.1. Přízvuk

I rodilí mluvčí tak blízké příbuzných jazyků, jako jsou čeština a slovenština, mají odlišný přízvuk, kvůli kterému mohou některá slova působit nesrozumitelně. Každý z jazyků má totiž jinou artikulační bázi: *soubor mluvních pravidel nutných k vytvoření hlásky* (Dianiška, 2009, s. 18).

Zmiňovali se o něm jak samotní zkoumaní, tak jejich komunikační partneři. Výhodou je v tomto případě fakt, že přízvuk nemá v češtině lexikální funkci, může být vnímán jako rušivý, ale neohrožuje porozumění sdělení jako celku. Z toho důvodu jsme zvolili výše popsanou formu přepisu a intonaci se věnovali pouze okrajově v rozhovorech.

Pokročilejší mluvčí dále konstatoval, že mu byl několikrát vytýkán slovenský přízvuk v českém jazyce a naopak.

9.2. Taxonomie chyb založená na lingvistických kategoriích

Pokud jde o počet lexikálních a gramatických chyb, díky blízké příbuznosti češtiny a slovenštiny spojené s velmi podobnými gramatickými pravidly celkově převládají lexikální chyby, které jednoznačně dominují v projevech pokročilého mluvčího.

9.3. Chyby podle komunikační situace

Počet chyb je v obou typech komunikace (oficiální i neoficiální) v poměru k rozsahu projevu velmi vyrovnaný. Srovnáním, které proběhlo u obou mluvčích, jsme zjistili spíše rozdíl v typech chyb.

9.4. Chyby podle jejich dopadu na komunikaci

Vzhledem k blízké příbuznosti obou jazyků jsme předpokládali, že budou převládat lokální chyby nad globálními (Šindelářová–Škodová, 2012, s. 1), což se potvrdilo. Většina nalezených chyb skutečně neovlivňuje srozumitelnost okolí výrazu, a je tedy považována za chyby lokální, výjimku tvoří např. slova jako *pivnica* nebo spojení *končit na tom*.

9.5. Slovenština versus hovorová čeština

Zatímco v projevech mluvčího č. 1 je přibližně polovina nalezených chyb způsobena vlivem slovenštiny a chyby způsobené obecnou češtinou se objevují spíše výjimečně, u druhého mluvčího je to přesně naopak. Mnohem větší množství, přibližně tři čtvrtiny ze všech chyb, kterých se dopustil druhý z mluvčích, byla způsobena vlivem obecné češtiny, např. (*myslim, štyry, teda, ej místo ý v koncovkách atd.*). Opakují se stále stejné chybné jevy, kdežto jiné se naopak v jeho projevu vůbec neobjevují, ani jednou nepoužil např. protetické *v* nebo úženi *é* na *ý*.

Méně pokročilý mluvčí dělá v projevu podle předpokladů více chyb ovlivněných slovenštinou. Rozdíl mezi nimi ale není velký, což je způsobeno nahrazováním mnoha výrazů, někdy i slovních spojení, anglickými ekvivalenty. Češtinu se totiž učil z učebnice pro anglicky mluvící a navíc ji ovládá na překladatelské úrovni. Chyb zapříčiněných obecnou češtinou je v jeho projevu naopak mnohem méně, což opět velmi dobře ukazuje rozdíl mezi učením se jazyka z učebnic v kurzech a samostudiem, kdy se ho učíme prakticky, jako 2. mluvčí, tedy z knih, z médií a hlavně samotnou komunikací.

9.6. Problém hyperkorektnosti

Za zmínku stojí i projevy tzv. hyperkorektnosti nebo spíše až přílišné snahy působit česky, jmenujme kupříkladu výrazy jako *museum*, *filosofická fakulta* či *podpořovat*, všechny tyto chyby udělal pokročilejší mluvčí. Také se objevil nesprávný složený slovesný tvar podmiňovacího způsobu *by jsme*, ve kterém stále více chybují i čeští rodilí mluvčí a stejně jako druhý z účastníků výzkumu jím nahrazují jediný správný tvar *bysme*.

Specifickou skupinu tvoří ty výrazy, v jejichž případě se u obou nebo alespoň u jednoho z mluvčích objevují jednak chyby způsobené vlivem slovenštiny, jednak obecné češtiny a jednak hyperkorektností. Patří sem např. slovo *dva*, které se objevilo ve variantách *dvěma*, *dvěmi*, ale např. i *dvouch*.

Závěr

V předkládané práci jsem se zabývala dvěma mluvenými projevy a jedním psaným textem dvou původně slovenských mluvčích, a to tak, že jsem analyzovala a porovnávala jejich chyby na čtyřech základních jazykových rovinách. Kromě čistě jazykové stránky projevů jsem se pro ucelenost zaměřila také na jejich komunikační stránku a na souvislost použitých komunikačních strategií se vzniklými chybami a odchylkami. Vzhledem k velikosti analyzovaných dat a možnostem jeho interpretace není vhodné ze závěrů práce vycházet pro ucelené výzkumy. Daná zjištění ale mohou být užitečná v dílčích oblastech.

V případě roviny fonetické chybovali mluvčí shodně nejvíce v kvantitě vokálů, u začátečníka se pak objevovalo více chyb souvisejících s rytmickým zákonem ve slovenštině než u pokročilého. Chyby z fonetické oblasti dále ukazují na obtíže spojené s rozdílnou psanou a mluvenou podobou slov (např. odlišná spodoba znělosti).

Zkoumány byly také problémové jevy z oblasti morfolgie, větší obtíže pochopitelně mluvčím činily ohebné slovní druhy, zejména substantiva, verba a adjektiva. Konkrétně se jedná o skloňování. S míšením kódu češtiny a slovenštiny má pak problémy hlavně pokročilý mluvčí č. 2.

Na rovině syntaktické se nejčastěji objevovaly tzv. odchylky od pravidelné větné vazby, z nichž jen některé jsou považovány za chyby. Jejich počet se u obou zkoumaných přibližně shoduje, u mluvčího č. 1 ale navíc najdeme i chybný slovosled.

A pokud jde o poslední, tedy lexikologickou rovinu, začátečník často nahrazuje neznámá česká slova slovenskými, případně anglickými ekvivalenty. Pokročilejší mluvčí tento problém nemá, ale na druhou stranu ve svém projevu mnohem častěji mísí kódy obou jazyků, a vznikají tak chybné víceslovné výrazy jako například *módní prohlídka, starí rodiče* nebo *každý jeden*.

V případě komunikačních strategií, na něž se práce také okrajově zaměřila, bylo potvrzeno, že strategie vyhýbání vede k nedostatečnému procvičování neovládnutých jevů, a tedy k chybování v nich. K nahrazování českých slov slovenskými či jinojazyčnými ekvivalenty se několikrát uchýlili oba mluvčí, jen druhý z nich ale takto nahrazoval i části víceslovných výrazů.

Z výzkumu vyplynul i další z hlavních problémů, a to nerozlišování mezi spisovnou a obecnou češtinou, které ve slovenském jazyce nemá obdoby. U pokročilejšího mluvčího č. 2 způsobila obecná čeština převážnou část chyb a odchylek v projevech, u méně pokročilého mluvčího č. 1 se pak jednalo zhruba o polovinu ze všech nalezených problémových jevů. Většinou mluvčí o svých rezervách vědí, ale byly nalezeny i chyby, kterých si vůbec nejsou vědomi. Je tedy třeba počítat s tím, že v případě jazyků s podobnou slovní zásobou i gramatickými pravidly

potřebují nerodilí mluvčí procvičovat jak jevy v daných jazycích naprosto odlišné, tak podobné. Zapomínat by se pak nemělo ani na mezijazyková homonyma.

Dále je třeba vyřešit otázku, jestli učit cizince jen jednu z jazykových variet nebo obě a případně v jakém poměru. Zejména mluvčí blízké příbuzných jazyků se totiž mohli před samotným učením českému jazyku jednoduše dostat k obecněčeským výrazům a dané jevy jimi pojmenovávají v domnění, že používají spisovná slova.

Na základě přihlédnutí k jazykovému chování mluvčích a porovnání mluvených projevů s psanými jsme také dospěli k zjištění, že znalost písemné podoby jazyka neznamená zvládnutí jeho mluvené formy a naopak.

SEZNAM ODBORNÉ LITERATURY

- BUDOVIČOVÁ, Viera. K teórii spisovného jazyka, najmä z hľadiska medzijazykových vzťahov. In: Kačala Ján (ed.) *Z teórie spisovného jazyka. Zborník referátov a diskusných príspevkov.* Bratislava: Veda, 1979, s. 52–59.
- BUDOVIČOVÁ, Viera (1988): Semikomunikácia ako faktor medzijazykovej dynamiky. In: BRABCOVÁ, Radoslava – ŠTÍCHA, František (eds.) *Dynamika súčasnej češtiny z hľadiska lingvistické teórie a školskej praxe.* Praha: Univerzita Karlova, s. 45–54.
- BUDOVIČOVÁ, Viera: Semikomunikácia ako lingvistický problém. In: MISTRÍK, Jozef (ed.), *Studia Academica Slovaca.* 16. Bratislava: Alfa, 1987, s. 49–66.
- CVRČEK, Václav. Meze správnosti – klasifikace jazykových „chyb“. In: *Slovo a smysl.* 2006, roč. 6, č. 3.
- ČERMÁK, František. *Jazyk a jazykověda.* Praha: Pražská imaginace, 1997, 460 s.
- DIANIŠKA, Tomáš. *Můj zápas – od slovenštiny k češtině na jevišti.* Diplomová práce. Praha: Akademie múzických umění v Praze, 2009. 41 s.
- DVONČOVÁ, Jana (1988): Dynamika tvaroslovných norem spisovnej a obecnej češtiny ve výuce češtiny na Slovensku. In: R. Brabcová – F. Štícha (eds.), *Dynamika súčasnej češtiny z hľadiska lingvistické teórie a školskej praxe.* Praha: Univerzita Karlova, s. 149–154.
- GAVORA, Peter. Úvod do pedagogického výzkumu. 2., rozš. české vyd. Brno: Paido, 2010, 261 s.
- HORÁK, Alexander. Jazykový transfer a chyba při učení sa cudzích jazykov. In: *Práce s chybou.* Bratislava: UJOP, 2014.
- HRDLIČKA, Milan. *Gramatika a výuka češtiny jako cizího jazyka: k prezentaci gramatiky českého jazyka v učebnicích češtiny pro cizince.* Praha: Karolinum, 2009.

HRDLIČKA, Milan. *Kapitoly o češtině jako cizím jazyku*. Plzeň: Pedagogická fakulta Západočeské univerzity, 2010. 248 s.

HRDLIČKA, Milan. Jazyková chyba a práce s ní v jazykovém vyučování. In: *Čeština – cílový jazyk a korpusy*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2012. s. 89–108.

JEDLIČKA, Alois: *Spisovný jazyk v současné komunikaci*. Praha: Univerzita Karlova, 1978. 228 s.

KAČALA, Ján. K podstate rytmického zákona v slovenčine. In: *Slavica Slovaca*, 38, č. 2, 2003, s. 123–133.

KROBOTOVÁ, Milena – STOFFA, Jan. Zrádná slova v slovensko-českém kontextu In: *Tradiční a netradiční formy práce ve výuce českého jazyka na základní škole*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003, s. 51–56.

MÁROVÁ, Sabina. *Nástrahy blízké příbuznosti (Slovensko-česká mezijazyková homonymie)*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, 2015. 103 s.

NÁBĚLKOVÁ, Mira. *Slovenčina a čeština v kontakte. Pokračovanie príbehu*. Bratislava, Praha: Veda, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2008. 363 s.

NÁBĚLKOVÁ, Mira. *Vztahové adjektiva v slovenčine (Funkčno-sémantická analýza desubstantívnych derivátov)*. Bratislava: Veda, 1993. 204 s.

NÁBĚLKOVÁ, Mira. Vzd'alo'ovanie? Česko-slovenské a slovensko-české jazykové vzťahy v dvadsaťročí po rozdelení spoločného štátu. In: GONĚC. V. *Česko-slovenská historická ročenka 2012*. Bratislava: VEDA, 2013. s. 53-85.

NÁBĚLKOVÁ, Mira. *Čeština a slovenčina v súčasnej kontaktovej situácii*. Přednáška v Kruhu přátel českého jazyka, Praha, AVČR, 4. 12. 2014.

NÁBĚLKOVÁ, Mira. Prekrývania a rozdiely slovenských a českých synonymických skupín. In: *Gramatika a korpus 2012 – Grammar and Corpora 2012*. Hradec Králové: Gaudeamus. 18 s. Dostupné z: <http://www.ujc.cas.cz/miranda2/export/sitesavcr/data.avcr.cz/humansci/ujc/zakladni-informace/oddeleni/oddeleni-gramatiky/konferencni-sbornik/NabelkovaMira.pdf>.

NÁBĚLKOVÁ, Mira – SLOBODA, Marián (2008): Česko-slovenská komunikácia: semikomunikácia, bivalencia a reflexia vzájomnej zrozumiteľnosti slovenčiny a češtiny. In: TÓTH A. J. – UHRINOVÁ, A. (eds.) *Slovenčina v menšinovom prostredí*. Békešská Čaba: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, s. 156–166.

OXFORD, Rebecca. *Language learning strategies: what every teacher should know*. Boston: Heinle & Heinle, 1989. 342 s.

PALKOVÁ, Zdena. *Fonetika a fonologie češtiny*. Praha: Karolinum, 1996. 360 s.

PELIKÁN, Jiří. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. 2. nezměn. vyd. Praha: Karolinum, 2011, 270 s.

PRŮCHA, Jan. *Pedagogický výzkum: uvedení do teorie a praxe*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1995, 132 s.

SCHMID, Monika S. *Language Attrition*. New York: Cambridge University Press: 2011. 277 s.

SLOBODA, Marián. Slovensko-česká (semi)komunikace a vzájemná (ne)rozumitelnost. *Čeština doma a ve světě*. 2004, 3 a 4. Dostupné z: http://kses.ff.cuni.cz/system/files/sloboda/CDS_sken-opr.pdf

SOKOLOVÁ, Miloslava – MUSILOVÁ, Květoslava – SLANČOVÁ, Daniela. *Slovenčina a čeština. (Synchronné porovnanie s cvičeniami)*. Bratislava: Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislavě, 2005. 201 s.

ŠEBESTA, Karel. Parametry žákovských korpusů a CZeSL In: *Čeština – cílový jazyk a korpusy*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2012. s. 13–33.

ŠEBESTA, Karel – ŠKODOVÁ, Svatava (eds.). *Čeština – cílový jazyk a korpusy*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2012. 168 s.

ŠEBESTA a kol. *Aplikovaná lingvistika – Příručka pro studenty Bc. ČJL*. Praha: Univerzita Karlova, 2016. 95 s.

ŠINDELÁŘOVÁ, Jana. – ŠKODOVÁ, Svatava. *Metodika práce s žáky cizinci v základní škole*. Praha: MŠMT, 2012. 134 s.

ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál, 2001, 188 s.

ŠTINDLOVÁ, Barbora. Evaluace chybové anotace navržené pro žakovský korpus češtiny. *SALi*, 2011, č. 2, s. 37–60.

VASILJEV, Ivo. *Život s více jazyky: jazyková autobiografie*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011, 314 s.

VESELÝ, Josef. *Problematika vyučování ruštině jako blízce příbuznému jazyku*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. 179 s.

ZEMAN, Jiří. K výzkumu vztahu češtiny a slovenštiny (přehled hlavních témat posledních patnácti let). *Jazykovědné aktuality*, 44. Zvláštní monotematické číslo: *Čeština a slovenština: vzájemné vztahy*, 2007, s. 6–26.